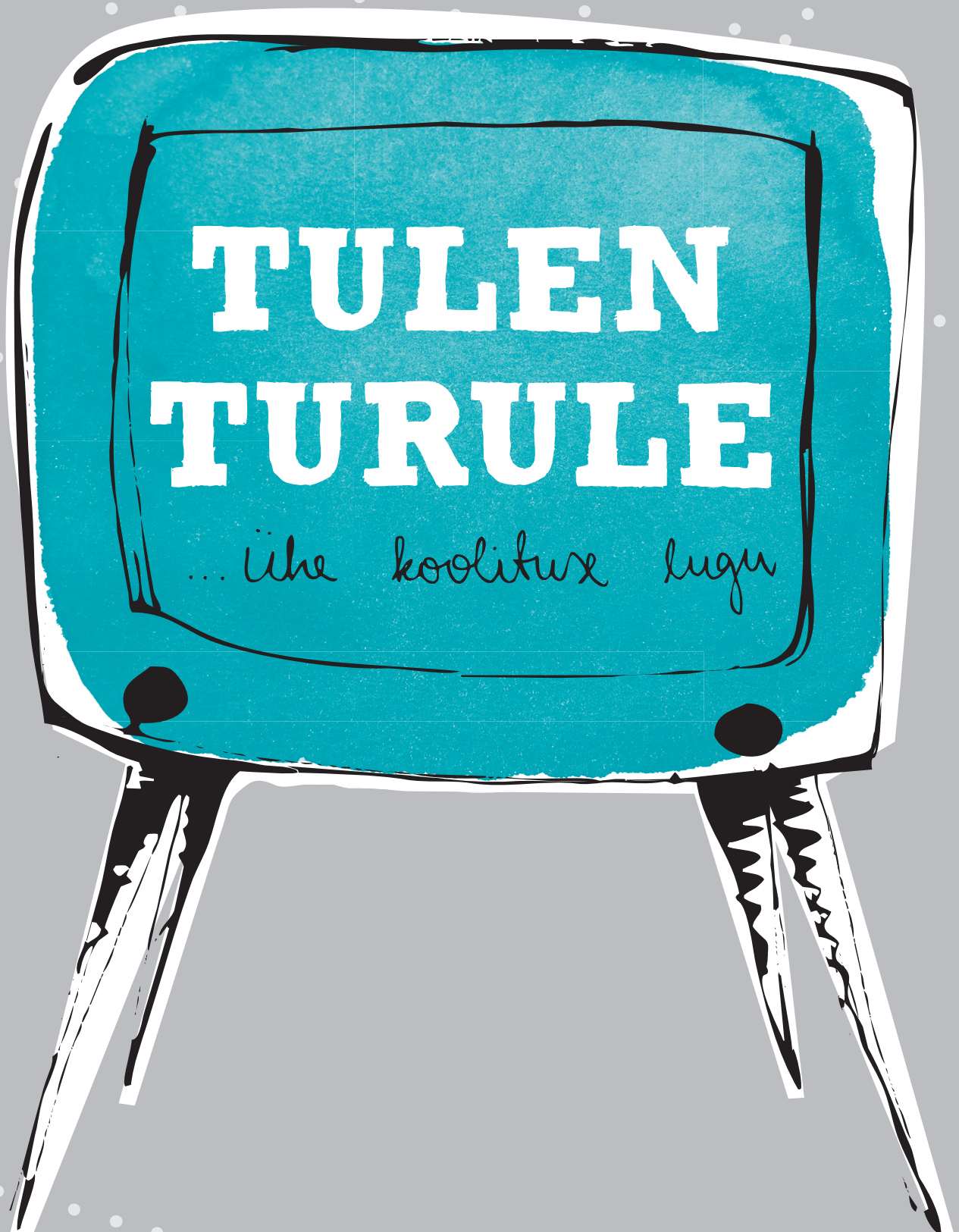

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo

Ülly Enn, Piret Jeedas

SISUKORD

EESSÕNA	4
KOOLITUSE EELLUGU: TAUST JA VAJADUSTE KIRJELDUS	5
KOOLITUSE SISU	8
ÕPPIMISTOETANUD TUGITEGEVUSED	13
Intervjuu kui sisukas vestlus	13
Töövari	13
Video-CV koostamine (Kaspar Kaljas, Tiina Saar)	14
KOOLITUSE LÄBIVIJJAD	15
TAGASISIDE KOOLITUSELE	16
PÄDEVUSTE ARENG KOOLITUSE KÄIGUS	18
KOOLITUSE KOKKUVÕTTEKS JA TULEVIKUVAAATEID	21
LISAD	23

Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo

KOOLITUSPROJEKT TULEN TURULE

veebruar-aprill 2010
Kokkuvõtte koostasid: Ülly Enn, Piret Jeedas
Tallinn, 2010

EESSÕNA

Tulen turule! Just sellist pealkirja ja sõnumit kandis veebruarist aprillini 2010. aastal toimunud noortele töötajatele suunatud koolitusprogramm, mille korraldas SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo koostöös CV Keskuse, Töötukassa, Johannes Mihkelsoni Keskuse ja mitmete teiste partneritega.

Olgugi, et loosungina kõlav, võib tööturule sisenemine kujuneda noorte jaoks tõsiseks väljakutseks, seda enam kui üldine majandusolukord räägib üha süvenevast tööpuudusest ning seda eriti drastilistes mahtudes just noorte kui ühe riskigrupi seas - just nii nagu oli olukord 2009. aastal kui koolitusprogrammi ettevalmistused alguse said.

Ehkki käesoleva kokkuvõtte koostamise aegu ilmutab tööpuudus vähenemise märke, on ilmne, et noorte tööhõivevalmidust ja noorte töötajate kaasatust toetavad ettevõtmised on jätkuvalt aktuaalsed.

Koolitusprogrammis „Tulen turule!“ osales 16 noort töötajat vanuses 18-30, kes kogusid teadmisi karjääri planeerimisest, arendasid eneseanalüüsi- ja esinemisoskust, harjutasid tööintervjuud ja tutvusid programmi Euroopa Noored ning ettevõtluse alustamise võimalustega.

Koolitusetappide vahepeal tegid osalejad intervjuu ning käisid töövarjuks endale huvipakkuva valdkonna spetsialistide juures. Ühe osana koolitusest õppisid noored tegema oma isiklikku video-CVd, et selle toel tööturul enam silma paista. Osalejate video-CVde ja teiste koolituse käigus valminud õppevideotega on võimalik tutvuda Euroopa Noored Telepurgis (<http://euroopa.noored.ee/telepurk>, otsi sõna video-CV).

Koolituses osalenud noortest on tänaseks mitmed juba töö leidnud, teised jätkavad koostööd töövarjukogemust pakkuva spetsialistidega, otsivad võimalusi programmi Euroopa Noored toel välismaal vabatahtlikuna tegutsemiseks, plaanivad alustada edasisi õpinguid või oma ettevõtet... Ehk siis kõik tulevad omal moel turule.

Koolitusprogramm on juba leidnud elava vastukaja (vt. Lisa 3: Koolitusprogrammi meediaülevaade) ning tunnustuse – „Tulen turule“ koolitusprogramm võitis Eesti Noorteühenduste Liidu 2010. aasta Kõige Noorema tiitli. Kõige Noorem on inimene või organisatsioon, kelle mõtted ja teod on kõige enam mõjutanud noortevaldkonna arengut ning koolitusprogramm „Tulen turule!“ leidis tunnustuse innovaatilise ja noortesõbraliku lähenemise eest noorte tööpuuduse vastu võitlemisel.

Käesoleva materjali eesmärgiks on anda ülevaade noorte koolitusprogrammist „Tulen turule!“ ning üldistades selle toel saadud kogemusi, anda soovitusi noortevaldkonnas tegutsejatele laiemalt. Nii on käesolev materjal suunatud kõikidele koolitusprojekti osalejatele ning partneritele, aga ka laiemalt noorsootöö ja noorte tööhõivega seotud spetsialistidele ja huvilistele.

Kokkuvõtte koostamisel on kasutatud koolituse käigus loodud ühisteadmist, koolituse materjale ja Marit Kannelmäe-Geertsi poolt loodud ülevaadet Euroopa Noored Eesti büroo tegevustest noorte töötajate kaasatuse toetamisel aastatel 2007-2010. Meie tänusõnad kuuluvad kõikidele koolituse osalejatele, osalejatele kodutöodes toeks olnud erinevate erialade esindajatele (vt. Lisa 2), koolitusse panustanud kaaskoolitajatele Marju Käärstile, Pille-Riin Kägoles, Kaspar Kaljasele, Küllike Arendile, Tiina Saarele, Meeli Vaikjärvele ja Kristel Kadak-Rahmanile, video-CV tugimaterjalide koostamisel abiks olnud Katrin Alujevile ja Ivar Liivamägile ning Euroopa Noored Eesti büroo kolleegidele Terje Henkile, Marit Kannelmäe-Geertsile, Reet Kostile ja Marit Valgele.

Head lugemist ja noorte turule tuleku toetamist!

Piret ja Ülly

KOOLITUSE EELLUGU: TAUST JA VAJADUSTE KIRJELDUS

Euroopa Noored Eesti büroo varasem tegevus noorte töötajate toetamiseks

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo on noorte tööhõivevalmiduse toetamisele erilise prioriteedina tähelepanu pööranud alates 2007. aastast, mil sai alguse üle-euroopalise noorteprogrammi Euroopa Noored (ingl.k. Youth In Action) praegune programmifaas (2007-2013). Ehkki toona oli noorte töötus Eestis suhteliselt madal, sai prioriteetide seadmisel määravaks nii teadmine, et majandusolude muutumisel on potentsiaalselt väga suur mõju just kergesti haavatavale noorte tööhõivele - mis alates 2008. aastast ka väga ilmselgelt täheldatav on olnud – kui asjaolu, et programmi raames ja laiemalt noortevaldkonna tegevustes osalemisest omandatud mitteformaalse õppimise kogemused on väärt panus noorte toimetulekule, sh tööhõivevalmiduse aspektist.

Nii on alates 2007. aastast programmi Euroopa Noored raames Eestis üheks prioriteediks noored töötajad¹, seades eesmärgiks arendada noorteprojektide kaudu noorte sotsiaalseid ja tööalaseid oskusi ning suurendada seeläbi nende võimalusi tööturule sisenemiseks ja heaks tööalaseks toimetulekuks. Läbi aastate on nimetatud prioriteedi rakendamise toetamiseks ellu viidud erinevaid tugitegevusi.

2007. aastal olid nimetatud valdkonnas olulisemateks tegevusteks vastava töögrupi moodustamine koostöös Sihtasutusega Õpilasmalev, Eesti Noorsootöö Keskuse ja Johannes Mihkelsoni Keskusega ning ühiselt määratletud vajadustele tuginevalt noorte töötajatega tegelevatele spetsialistidele suunatud koolituse väljatöötamine ja elluviimine. Koolitus, mille eesmärgiks oli otsida uusi lähenemisi noorte töötajate kaasamiseks mitteformaalse õppimise toel, toimus 2007. aasta augustis ning koolituse sisu ja kokkuvõttega saab lähemalt tutvuda <http://euroopa.noored.ee/tegevus>

Antud koolituse tulemused on ilmutanud end nii osalenud noortega töötavate spetsialistide pädevuste arengus kui koolituse tulemusena alguse saanud noorteprojektides. Töötuse ja tööhõive teemade käsitlemist noorteprojektides on toetanud ka prioriteedi laiemat teadvustamist toetav büroo kommunikatsioonistrateegia, samuti sellealane teavitustegevus erinevate seminaride ja konverentside raames.

2009. aastal toetas Euroopa Noored büroo Töötukassa ja Eesti Noorsootöö Keskuse spetsialistide osalemist Euroopa Komisjoni SALTO Sotsiaalse kaasatuse ressursikeskuse poolt Portugalis korraldatud rahvusvahelisel koolitusel „Unemployment: I don't have a job but I'm working on it“ (<http://www.salto-youth.net/tcunemployment>).

Otseselt noorsootöö ja tööhõive seostele oli pühendatud Euroopa Noored büroo poolt väljaantava, ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames ilmuva ajakirja MIHUS 2009. aasta teine number (<http://www.mitteformaalne.ee/index.php?mid=202>). ESF programmi raames 2009. aastal elluviidud koolitustest käsitlesid tööhõivega seonduvat „Avastame geeniused ehk karjääriinõustamisest noorsootöös“ ja „Õitsev noorsootöö majanduslanguses“ ning seminar „Läbi noorsootöö hakkamasaavaks tööturul“.

1. Siin ja edaspidi kasutame mõistet „noored töötajad“, tähistamaks noori, kes ühel või teisel põhjusel vajavad erilist tähelepanu ja tuge selleks, et tööturule edukalt siseneda ja seal edukalt toime tulla. Nii hõlmab nimetatud mõiste Euroopa Noored Eesti büroo käsitlustes muuhulgas neid, kes on ametlikult registreeritud töötajadena, töötutena või ei ole ametlikult end arvele võtnud.

„Tulen turule“ koolituse idee areng ja osalejate valik

Kui kõik eelpoolkirjeldatud tugitegevused on olnud pigem suunatud noortega töötavatele spetsialistidele, tõi vajaduste täiendav kaardistus 2009. aastal esile vajaduse ka otse noortele suunatud tegevuste järele. Innovaatilise lähenemisena sündis idee toetada noorte tööturule sisenemist muuhulgas video-CV-de toel, mis siiani nii Eestis kui rahvusvaheliselt veel suhteliselt vähe levinud. Olles idee täiendava arendamise käigus nõu pidanud erinevate partneritega, kujunes idee pika-ajalisest koolitusprojektist, mis toetab noorte tööturuteadlikkust ja tööturule sisenemise pädevusi, toetades muuhulgas ka esimeste video-CV-de valmimist. Video-CV-de kui uuendusliku meetme edasisi arenguid on planeeritud toetama ka büroo poolt käivitatud videoportaal Euroopa Noored Telepurk, mis koondab endas hulgaliselt nii programmi Euroopa Noored büroo kui taotlejate poolt loodud videomaterjale (<http://euroopa.noored.ee/telepurk>).

Nii kuulutati 2009. aasta lõpus välja koolitusprogramm „Tulen turule“, mis oma aktuaalsuse ja uuendusliku lähenemisega leidis rohkelt meediakajastust. Kuulutati välja konkurss 18-30-aastastele noortele, kes sooviksid osaleda koolituses, mille kohta võiks öelda järgmist:

- noor on koolituste sarja läbinuna eneseteadlik, positiivse hoiakuga ja omandanud teatud pädevused, mida saab oma elus rakendada;
- video-CVdest koosnev unikaalne andmebaas on heaks hüppelauaks tööturule ning uudne keskkond nii töötajatele kui ka tööandjatele;
- on koostööprojekt, millesse panustavad nii riikliku tasandi organisatsioonid kui erasektor, leevendades tekkinud olukorda noorte tööturul;
- koolitusprogramm aitab väärtustada mitteformaalset õppimist
- osalejad on leidnud uusi eneseteostamisvõimalusi, sh Euroopa Noored programmi raames.

Koolituse idee arendamisel ja läbiviimisel panustas suur hulk erinevaid partnerorganisatsioone ja spetsialiste: CV Keskus, Johannes Mihkelsoni Keskus, Töötukassa jt.

Koolitusprogrammi kandideerimise konkurss leidis kajastamist büroo veebil, CV Keskuse uudiskirja kaudu, flaierite, bannerite ja e-maili üleskutsete abil noortevaldkonna jm partnerite võrgustikes ja kodulehtedel ning meedias, mis lõppkokkuvõttes tõi kaasa väga aktiivse huvi: koolitusele laekus 159 sooviavaldust olukorras, kus korraldajatel oli võimalik koolitusele kaasata vaid kuni 20 noort (koolituse lõplik osalejategrupp oli 16 noort, sest 4 noort loobus erinevatel põhjustel, sh näiteks oli noor vahepeal juba töö leidnud, õpingud ei lubanud koolitusprotsessiga liituda jms). Ilmselgelt annab sedavõrd suur huvi tunnistust tühimikust noortele töötajatele suunatud tugitegevustes ajahetkel, mil noorte töötus oli väga kõrge, küündides pea kolmandikuni noorte sihtgrupis („2009. aasta II kvartalis oli noorte töötus 27%“, Töövaldkonna areng 2008-2009, EV Sotsiaalministeeriumi toimetised 3/2009, lk. 29).

Kandideerimisavalduses uuriti noortelt lisaks kontaktidele järgmisi aspekte:

- Mis Sind huvitab? Millega tegeled meelsasti?
- Mida oled juba teinud töö otsimiseks?
- Mida ootad koolituselt?
- Milline on Sinu unistuste töökoht? Millises valdkonnas sooviksid töötada?
- Millist tööd oled varem teinud (sh vabatahtlikuna)?
- Mis keeli Sa räägid?
- Milliseid oskuseid, teadmisi sooviksid arendada?
- Kas oled ametlikult töötuna registreerunud?
- Kas oled osalenud tööklubis?
- Kas oled valmis töötama ka vabatahtlikuna?
- Kas Sulle meeldiks töötada välismaal?

Uuendusliku lähenemisena oli kandideerimine võimalik ka video formaadis esitatava lühitutvustuse kaudu, vastates kõikidele ankeediküsimustele (selle motiveerimiseks oli koolituse kodulehel ka nõ näidisklipp). Hiljem selgus, et nimetatud võimalust otsustas kasutada vaid üks koolitusele kandideerija, kuid paraku takistasid tehnilised põhjused videoklipi korraldajateni jõudmist. Huviline siiski koolitusest kõrvale ei jäänud.

Sedavõrd paljude kandideerijate seast valiku tegemine ei olnud kahtlemata just kergemate killast ettevõtmine. Valiku tegemisel olid kaasatud Euroopa Noored büroo töötajad ja koolitajad ning valiku tegemisel lähtuti eeltoodud küsimustele laekunud vastustest, noorte motivatsioonist ja senisest aktiivsusest, aga ka tasakaalustatud koolitusgrupi loomist toetavatest teguritest (geograafiliselt erinevatest piirkondadest pärit noorte kaasamine, nii tütarlapsi kui noormehi, vanuseliselt erinevaid noori vanuses 18-30 eluaastat, erineva haridustaustaga jms).

Valiku tulemusena said kutse osaleda koolitusel 16 noort, kellest 13 osalesid lõpuks kõigis kolmes koolituse etapis (3-1 noorel ei olnud võimalik viimasel koolitusfaasis osaleda, kuna 2 noort olid vahepeal leidnud töö ning 1 ei pääsenud koolitusele osalema aktiivse eksamiperioodi tõttu). Noored, kes ei osutunud konkursi tulemusena valituks, said koos teavituskirjaga infot muude noortevaldkonna asjakohaste pakkumiste kohta (programmi Euroopa Noored teised koolitused ja projektide võimalused, töövõimalused Eures võrgustiku kaudu jms). Täna on mitmed koolitusest kõrvalejäänud noored osalenud programmi AMICUS raames vabatahtliku teenistuse projektides, üks noor on juba osalenud käesoleva raporti kirjutamise ajaks veel algusfaasis olevas Eesti Noorsootöö Keskuse poolt koordineeritavas ettevõtmises, mis toetab noorte töötajate vabatahtlikku tegevust Eesti noorteühendustes jms.

Koolitusele valitud noorte kandideerimisavaldused rääkisid nende endi ja koolitusel osalemise motivatsioonist muuhulgas järgmist:

- Kuna olen töötanud vaid ühel töökohal ja peale seda pole pikka aega endale uut töökohta leidnud, olen enesekindluse ja lootuse kaotanud. Tahaksin koolitusel väga omandada oskust, kuidas end paremini tööturul pakkuda ja seeläbi taastada eneseusk ja -väärisk.
- Kardan, et minu tööotsimine ei lähe just libedalt, kuna mul on kodus 2 pisikest tütart ja töökogemust on paberite järgi vähe.
- Koolituselt loodan saada teadmisi nii CV huvitavamaks muutmiseks, tövestlustel hästi esinemiseks kui stressitaluvuse kohta. Samuti võimalusi karjääriplaneerimiseks.
- Lihtne oleks ju vastata, et ootus on leida kohe peale koolitust töö. Pigem võib-olla loodaksin kontaktide peale, mis aitaksid minul selgusele jõuda, millele keskenduda ning teha õige valik.
- Kuna video-CV võiks olla töjõuturul oluliseks eristumise märgiks, siis ootangi eelkõige abi selles valdkonnas.
- Sooviksin teada, millised on minu parimad omadused ja oskused, kuidas käituda ja mida rääkida tövestlustel, millised on noorte töö võimalused Eestis, kindlasti leida endale uusi tutvavaid, parimal võimalusel ka sõpru. Kõige rohkem ootaks võib-olla tuge, et ka töötuna on võimalik elada täisväärtuslikku elu ning pead ei tohi norgu lasta.

Oli huvitav, et rääkides oma unistuste töökohast, oli noorte seas nii neid, kes rääkisid konkreetsest ametikohast kui neid, kes pigem kirjeldasid kollektiivi ja töökeskkonda, milles nad end meelsasti näeksid töötavat või lähenesid väärtuspõhiselt. Vastustes peegeldusid ka noorte ambitsioonid ja ootused karjääri planeerimise osas:

- Sooviksin töötada büroojuhina.
- Minu unistuste töökoht oleks hubases salongis massöörina inimestele lõõgastavaid protseduure pakkudes.
- Minu unistuste töökoht oleks seotud koolitamise valdkonnaga – tervislik toitumine ning selle mõjutamise võimalused tänapäeva Eestis. Teise võimalusena oleks töötada toimetajana mõnes aiandusalases ajakirjas.
- Minu unistuste töökoht oleks olla presidendi kokk.
- Arvestades minu iseloomu ja mõttelaadi, siis arvan, et

tulevikus oleksin heameelega vabakutseline käsitöölaine, kes oma ideede ja mõtetega suudab inimesi naeratama panna.

- Minu unistuste töökoht? Erinevatel aegadel on need kindlasti mõnevõrra erinevad. Ka valdkonnad võivad muutuda. Kuid üldjuhul tahaksin ma aidata inimesi. Näiteks aidata neil väärtustada ajakulgu ja enda kõrval olevaid inimesi. Või kuidagi muud sellist, mis on nendele oluline.
- Minu unistuste töökoht on selline, kus mul ei teki vajadust iga natukese aja tagant kella vaadata ja oodata tööpäeva lõppu. Unistuste töökoha heaks ei ole mul kahju ohverdada oma isiklikku vaba aega.
- Arvestades oma elustiili, peaks töö olema selline liikuv, kindlasti ei suudaks ma päevad läbi kontoris istuda.
- Ma tahaks töötada sellisel töökohal, kuhu ma igal hommikul tahaksin minna, kus minu tööandja arvestaks minu ja teiste töötajate soovidega, kus ma ei oleks liiga kammitsetud liigetest bürokraatlikest piiridest, kus ma ei peaks kellelegi midagi vastumeelselt pähe määrima või maha müüma, kus mu kaastöötajad tunnevad, et ka nemad on oma unistuste töökohal, kus ma saaksin rakendada oma varjatud ja varjamata andeid...
- Kus ma saaksin ise arened...Alguses töötada alluvana, aga hiljem elus ehk luua juba oma ettevõtte.
- Antud vanuses on raske unistada unistuste töökohast. Kindlasti soovivad enamus minuvanuseid saada kohe mingi eduka firma juhiks, kuid mind isiklikult see väga ei köida. Sooviks alustada algusest, näiteks müügitöö tundub väga huvitav olevat olenemata sellest, et puuduvad sel alal kogemused, aga meeldib inimestega suhelda ja pakkuda neile meeldivat teenindust.

Just noorte kandideerimisavaldustes väljendatu oli põhjaliku vajaduste analüüsi peamiseks aineks, määratlemaks koolituse lõplikku sisu ja programmi loogikat. Järgnev peatükk keskendubki koolituse sisule ja teemakäsitlustest olulisimale.

KOOLITUSE SISU

Tulen Turule koolitusprogramm koosnes kolmest teineteist täiendavast ja toetavast moodulist. Pikaajaline lähenemine valiti seetõttu, et toetada sügavat õppimist ja võimaldada erinevate teemade põhjalikku käsitlemist. Samuti toetada grupi liikmetel teineteist paremini tundma õppida, luua väärtuslikke suhteid, mis kestavad ka pärast koolituse lõppu. Kõikide faaside läbiviimisesse kaasati teisi oma ala asjatundjaid, et rikastada õpitud ja teemade käsitlemist.

Järgnevalt anname lühiülevaate kõikidest kolmest faasist koos olulisemate teemade lühikirjeldusega. Ülevaadet rikastavad koolitusprogrammi käigus käsitletud teemade raames tehtud kokkuvõtted.

Kolm faasi jagunesid ajaliselt ja sisuliselt järgmiselt:

- 1 faas (4 päeva, 8.-11.02.2010): mina töötamise esimestes sammudes;
- 2 faas (2 päeva, 9.-10.03.2010): mina tööintervjuul ja töösuhtes;
- 3 faas (2 päeva, 15.-16.04.2010): mina töö, algataja ja ettevõtjana.

1 faasi (joonis 1) märksõnadeks on koostöö, iseenda avastamine, proovilepanek, teineteise tundmaõppimine, esimesed sammud. Suur rõhk oli video-cv-de koostamisel, mistõttu kogu 4-päevane programm oli üles ehitatud nii, et osalejatel on piisavalt ettevalmistust video koostamiseks ning samas oli võimalik käsitleda teisi olulisi teemasid töötamise kontekstis.

KOOSTÖÖ: meie igapäevase elu keskmes on koostöö erinevate inimestega. Ühelt poolt tundub, et koostööoskused tulevad kaasa juba sündides, kuid tegelikus elus tuleb parimaid õppetunde aeg-ajalt meelde tuletada. Koostööharjutus „Sildade ehitamine“ (<http://www.mitteformaalne.ee/index.php?id=1001>) võimaldas osalejatel uues grupis saada esmane koostöökogemus. Samuti õppida läbirääkimisi pidama ning mõistma, mida tähendab suhtlemine grupiga, kellest midagi eriti ei tea.

MINA VARALAEKANA: on harjutus, mis võimaldab analüüsida teise õppija kaasabil iseennast ning seeläbi saada enam teadlikumaks oma oskustest, teadmistest, kogemustest. Kaaslase abiga joonistas igaüks endast pildi ning kirjutas sellele olulisemad aspektid iseendast; teadmised, väärtused, hoiakud, elukogemus, suhted. Ilmnes, et eneseanalüüsiga pole kõik osalejad nii sügaval kokku puutunud ning harjutus pakkus hea võimaluse eneseavastamiseks.

VÕTMEPÄDEVUSED: me õpime erinevates elusituatsioonides ja seda igapäevaselt. Noorsootöölalases tegevuses, sh mitteformaalse koolituse kontekstis, toetab õpitu analüüsimist Euroopa võtmepädevuste raamistik (<http://euroopa.noored.ee/noortepass>), millele peaks olema võimalik paigutada inimese elu kestel aset leidva õppimise tulemused. Andsime ülevaate 8 võtmepädevusest*, et toetada varalaeka analüüsi ja suunata osalejaid kogu koolitusprotsessi jooksul oma pädevuste arengu peale mõtlema.

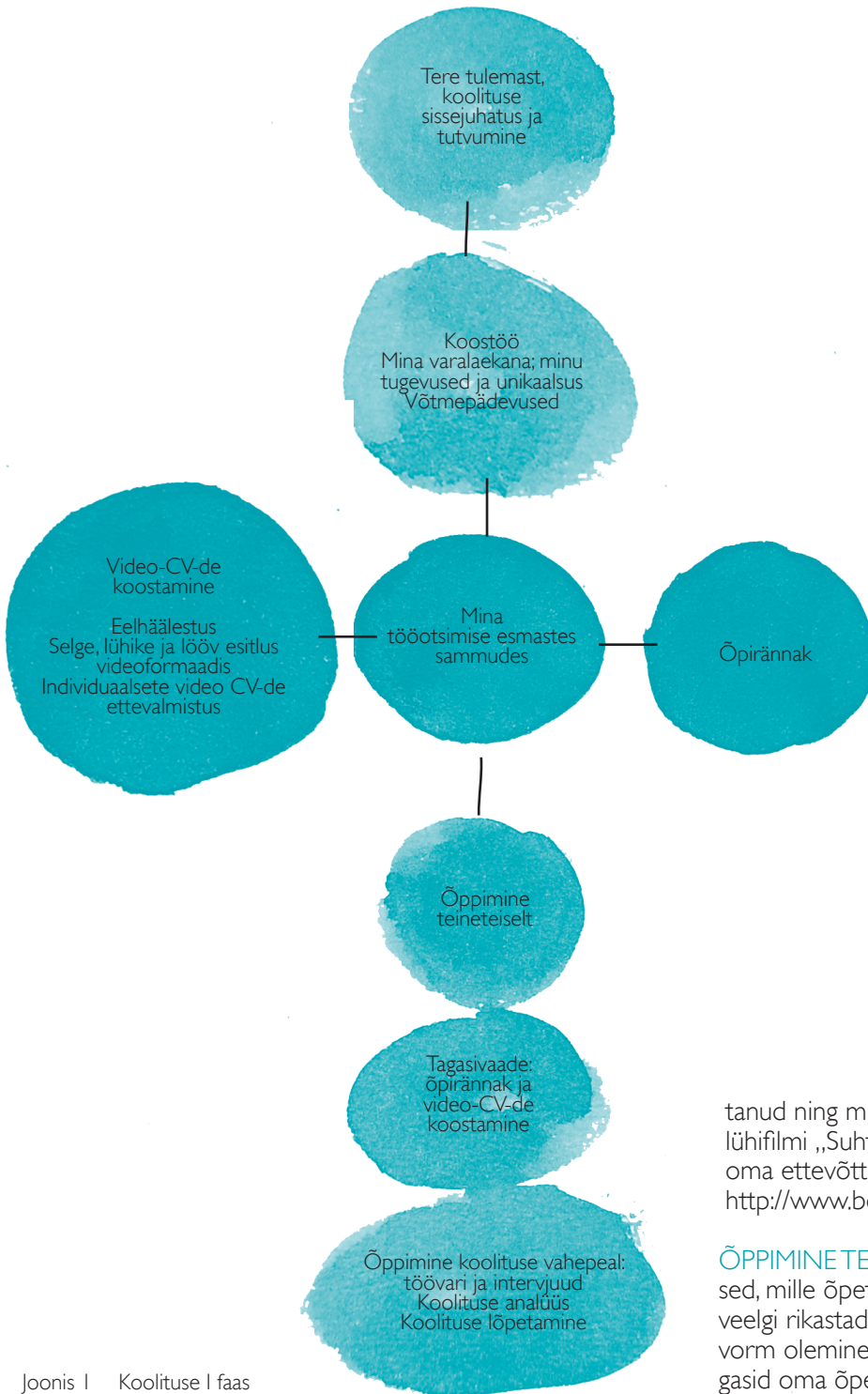
VIDEO CV-DE KOOSTAMINE: isikliku ja esmakordse VIDEO CV-koostamine protsess oli mitmeetapiline ja väärikas väljakutse igale osalejale. Selge, lühikese ja loova esitluse ettevalmistamine ja videosse võtmine oli osalejatele esmakordne kogemus. Esmalt andis **Kaspar Kaljas** ülevaate, mida video cv-de koostamisel silmas pidada ning seejärel viidi kahel päeval läbi salvestused. Iga osaleja ülesandeks jäi oma senist elu- ja töökogemust põhjalikult analüüsida, et seeläbi luua sisukas 1- minutiline ettekanne. Tuleb tunnustada, et tegemist oli tõelise väljakutsega ka kõige aktiivsematele osalejatele, ent lõpuks sai igaüks salvestusega hakkama.

MINA TÖÖTAMISE ESMASTES SAMMUDES: tegemist oli video-cv-de koostamisele paralleelsessiooniga, kus **Marju Käärst** andis ülevaate, mida töötamisel silmas pidada keskenduses suuresti inimesele kui isiksusele ja tema tööalastele valikutele. Käsitleti elukvaliteedi, sisemiste ressursside, enesehinnangu temaatikat ning avati enesemotivatsiooni olemus. Samuti räägiti stressist ja sellest, millised nipid aitavad stressiga toime tulla. Koos osalejatega viidi läbi erinevaid harjutusi, mis võimaldas iseennast paremini tundma õppida.

Lisaks said kõik osalejad **Pilleriin Kägo** kaasabil üle vaadata oma CV ja motivatsioonikirja ning läbi isikliku konsultatsiooni paremaks lihvida.

* Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes, 18. detsember 2006, (2006/962/EÜ), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:et:PDF>

Joonis 1 Koolituse I faas

ÕPIRÄNNAK: oli video-cv-de koostamise kõrvalsessioon ja võimalus pigem iseseisvalt, paaridena või väikeste gruppidega oluliste teemade peale mõelda. Iga osaleja valis tegevuse läbiviimiseks oma tempo ja järjekorra. Õpirännaku ülesanded olid järgmised:

- kogemuslugu: osalejad panid kirja oma erinevaid kogemusi tööle kandideerimisest ning analüüsisid seda, mida nad selle käigus õppinud olid;
- retseptiraamatu koostamine: loovharjutus, mille käigus osalejad mõtlesid välja retsepte noortele töötajatele ja tööandjatele;
- väiteharjutus (nn vaikiv arutelu): seisukohavõtt erinevate töötajate suhtes seotud väidete suhtes;
- töötajate olemise plussid ja miinused;
- algatamine ja ettevõtlikkus: mida olen ise oma elus alga-

tanud ning mida on vaja selleks, et ise midagi ette võtta; lühifilmi „Suhtumise küsimus“ vaatamine: töö kaotamisest oma ettevõtte loomiseni, <http://www.boms.ee/Video.aspx?VID=10064>.

ÕPPIMINE TEINETEISELT: meil kõigil on erinevad oskused, mille õpetamisega võime teineteise õppimise ruumi veelgi rikastada. Kolmanda päeva õhtul leidis aset vabas vormis koos osalejatega, mille käigus soovijad jagasid oma õpetust. Turul oli järgmised õpetused: sõrmen-damine, kilekoti voltimine, laste kasvatamine, sport, ehete valmistamine, mäng „Kes ma olen?“, positiivne õhtulõpetus, seljamassaaž.

TAGASIVAADE ÕPIRÄNNAKULE JA VIDEO-CV-DE KOOSTAMISELE: võimalus tagasi vaadata kahepäevasele kogemusele, erinevate ülesannete täitmisele ja selle abil õpitu analüüsimisele.

ÕPPIMINE KOOITUSE VAHEPEAL: ülevaate andmine, millised toetavad tegevused – intervjuude läbiviimine ja töövari - võimaldavad õppida koolituse vahepeal.

KOOITUSE ANALÜÜS JA LÕPETAMINE: tagasiside õpitule-kogetule ja esimese faasi lõpetamine.

RETSEPTIRAAMAT TÖÖTSIJATELE JA TÖÖANDJATELE

ÕPIRÄNNAKUL oli osalejatel võimalus mõelda erinevatele teemadele ja küsimustele, vabalt ja ausalt oma mõtteid jagada.

Mida on vaja selleks, et häid ideid ellu viia?

- Loovus
- Ettevõtlikkus
- Eneseusk
- Tahe
- Algul mõelda ja siis tegutseda
- Vaimustus
- Alusta pisiasjadest, liigu samm-sammhaaval suuremate ülesanneteni kuni jõuad soovitud eesmärgini
- Oskus eristuda
- Julgus ja teotahe
- Head toetajad ja mõttekaaslased
- Enesekindlus
- Selge siht

Mõttele mingile valdkonnale, probleemile oma igapäevaelus, mis sinu arvates võiks olla teistmoodi. Mis sind häirib?

Mida sooviksid muuta?

- Hulkuvad koerad mittehulkuvaks
- Et me ei oleks nii pagana laisad
- Liiga vähe inimesi on nõus vabatahtlikult teiste inimeste heaks midagi tegema
- Metsa all on palju prügi
- Kõik hooliksid teineteisest ja oleksid positiivse ellusuhtumisega
- Poliitiline kultuur Eestis ja ametnike ebpädevus
- Inimesed on terved
- Et autojuhid ja jalakäijad vastastikku arvestaks teineteisega

Mis on töötajaks/ töötuks olemise perioodi plussid:

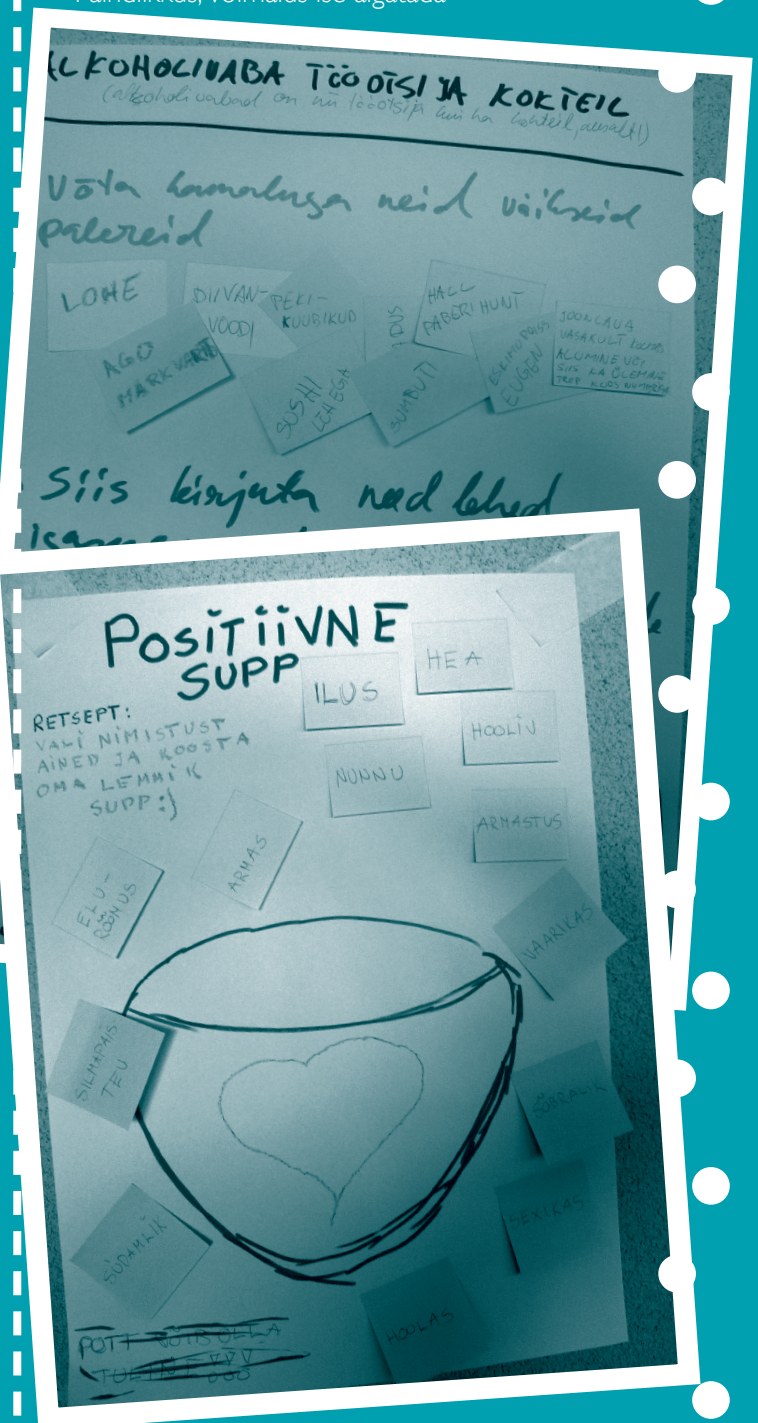
- tegevusvabadus
- saab teha sporti ja tervis tuleb
- enesetäiendamine (kool)
- võimalus kool ära lõpetada
- magada saab kah
- ennast leida, elada nagu tahad, uute perspektiivide leidmine
- saab teha kõike, mida ise tahad
- olla koos sõprade ja perega
- avastada maailma kui raha on
- võimalus järele mõelda
- osaleda erinevatel koolitustel
- olla vabatahtlik ja leida iseennast

Mis on töötajaks/ töötuks olemise perioodi miinuspool:

- ei ole raha millest elada
- pole tegevust
- igavus, tüdimus
- mõjub eneseusule
- lootusetus, käega löömise tunne
- raske on endasse uskuda, kui keegi sind ei vaja
- liiga palju vaba aega
- peab iga kuu Töötukassas nägu näitamas käima – tüütu
- Aga mis elu see on?

Kuidas saab sind töösuhtes olles motiveerida?

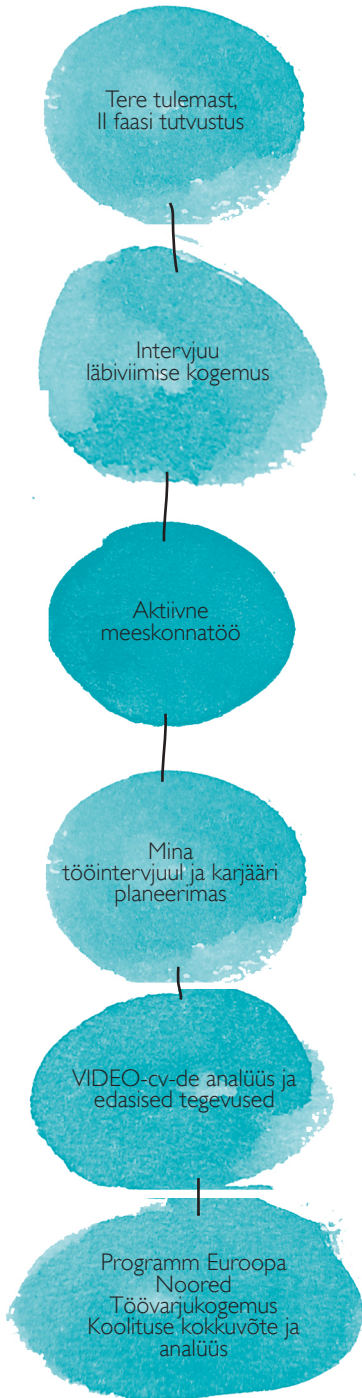
- Ausus, otsekoheus
- Ühisüritused (matkad, hommikusöögid, sünnipäevad)
- Fun
- Tunnustus
- Võimalus töödredelil tõusta
- Võimalus enesetäienduseks, erinevad ülesanded (et tänane ei sarnane eilsega)
- Kasulikuna tundmine
- Rõõmsad inimesed
- Vastutulelikud ja arusaajad ülemused
- „libisev“ tööaeg, kaugtöö
- Lahe ja sõbralik kollektiiv
- Paindlikkus, võimalus ise algetada

Küsimused loovaks tööintervjuuks

- Mida oma tänases elus kõige enam naudid?
- Kuidas räägiksid oma võimalikust ametivalikust tulnukatele?
- Milliste sõnadega algab Sinu 75. aasta juubelikõne?
- Milline tundub näitleja sobiks kehtastama sind kui oled kord oma õnne tipus?

Tiina Saar, www.aaretesaar.ee

II faasi (joonis 2) märksõnadeks on intervjuude läbiviimise kogemus, meeskonnatöö, tööintervjuu, karjääri planeerimine, programm Euroopa Noored võimalused.

- **INTERVJUU LÄBIVIIMISE KOGEMUS:** pärast sissejuhatust koolituse II faasi, oli kõigil osalejatel võimalus väikestes gruppides jagada intervjuu läbiviimise kogemust. Osalejad jagasid seda, kellega intervjuu läbi viidi ning millised olid olulisemad intervjuu viljad. Ühisesse ringi toodi igast vestlusringist olulisim sõnum.
- **MEESKONNATÖÖ HARJUTUS:** oli hea jätk eelmisel korra Sildade Ehitamise harjutusele. Seekord oli oluline koos ühise meeskonnana läbida teekond läbi sohu (<http://www.salto-youth.net/toolbox>). Ülesanne eeldas omavahelist koostööd, mitteverbaalset suhtlemist, tähelepanelikkust ja kannatlikust. Pärast mitmekordset proovimist läbisid kõik osalejad tundmatu teekonna.
- **MINA TÖÖINTERVJUUL JA KARJÄÄRI PLANEERIMAS:** esmalt jagas **Tiina Saar** soovitusi, mida tööintervjuul silmas pidada ning ühiselt vastasime loovatele tööintervjuu küsimustele. Üks osaleja sai hetkeks olla ka nädisintervjuul intervjueritava rollis ning sai seejärel asjakohast tagasisidet.

Küllike Arend'i abiga mõtlesime oma karjäärile ning karjääriplaneerimisele. Peatusime sellisel teemadel nagu minu oskuste profiil, huvide inventuur ja isiklik karjääriplaan.

Esimese päeva õhtul avanes eesriie ning pisut pidulikumas miljöös toimus video-cv-de esmaettekanne. Õhtu pakkus palju positiivseid üllatusi: iga video-cv oli omanäoline ning selle autori nägu. Osalejad andsid välja ka video Oskarid.

- Pärast video-cv-de vaatamist arutati koos, mil moel video-cv'd oma töötösin-gutes kasutada.
- **PROGRAMMI EUROOPA NOORED** võimalusi tutvustas **Marit Kannelmäe-Geerts**, kes vastas tekkinud küsimustele ja innustas noori ise midagi algatama või vabatahtlikuna laia maailma avastama minna.
- Igal osalejal oli enne järgmist faasi võimalus olla TÖÖVARI. Andsime ülevaate, mis on töövarju eesmärk ning kuidas töövarjuks ette valmistada.
- **KOOLITUSE KOKKUVÕTE JA ANALÜÜS:** tagasisivaade kahele koolituspäevale ning sisend koolituse viimase faasi läbiviimiseks.

Oluline sõnum minu intervjuust:

*Kui oled tööturul juba tegija, siis tuleb töö ise Sinu juurde (Mats)
Ise pean endale soovitud valdkonnas võimalusi looma (Helen)
Jõudsin selgusele, et see, mida tahan, on õige: tuleb ennast usalda-da (Liisa)
Sain teada, et raske on alustada (Roland)
Õppima peab, liikumine edasi, omanda võimalikult palju ja kunagi pole liiga hilja (Einike)*

III faasi (joonis 3) märksõnadeks oli töövarjukogemus, ettevõtetus, tööseadusandlus, omaalgatus, võtmepädevused, isikliku õpikogemuse analüüs, vaade tulevikku ning kokkuvõtte koolitusest.

- **TÖÖVARJUKOGEMUSE ANALÜÜS** võimaldas teha tagasivaate varjutamise kogemusele. Analüüsisime seda, mida töövarju käigus kogeti, miks me soovitame/ julgustame teistel noortel töövari olla ning mida avastasime/õppisime nii intervjuu kui ka töövarju raames iseenda kohta. Osalejale olulisemad märksõnad sai lisatud esimesel koolitusel joonistatud varalaekasse.
- **ETTEVÕTLUS: Meeli Vaikjärv** andis ülevaate oma ettevõtte loomise võimalustest ning julgustas osalejaid mõtlema sellele, kuidas olla iseendale tööandja. Peatusime sellel, mis ühte ettevõtjat iseloomustab, millised toetused võimaldab ettevõtet luua ning millised on äriplaani olulisemad punktid.
- **TÖÖSEADUSANDLUS: Kristel Kadak-Rahman** peatus olulisematel tööseadusandlusest tulenevatel aspektidel – tööleping, maksude arvestamine töötasult, palga arvutamine, töö tasustamine, puhkus ning vastas osalejate küsimustele.
- **AVATUD TURG** pakkus osalejatele aja ja ruumi püstitada neile olulisi teemasid ja küsimusi. Nii said osalejad jagada näiteid sellest, mis või kes neid inspireerib, jagada oma seniseid tööle kandideerimise kogemusi ning jagada mõtteid, kuidas ühist õpirännakut jätkata suvise kohtumise näol.

Õhtuse peo ettevalmistamine ja korraldamine oli osalejate endi õul.

- **ÕPIKOGEMUSE ANALÜÜS:** koolitusel õpitu analüüsi aluseks võeti esimeses koolitusfaasis käsitletud võtmepädevused. Osalejatel paluti teha tagasivaade kogu koolitusele ning mõelda sellele, millistes valdkondades on kõige enam täheldada õppimist. Osalejad panid koos konkreetsete näidetega oma õpikogemuse kirja, mis oli aluseks Noortepassi koostamisele. Kõik osalejad said pärast koolitust Noortepassi, mille koostamisest noored ise osalesid.
- **VAADETULEVIKKU** võimaldas mõelda end sügisesse 2010 ning mõtiskleda, kus sellel hetkel ollakse ja mida soovitakse teha. Esmalt joonistasid osalejad endast pildi ning seejärel märgiti üles vastused järgmistele küsimustele: mis annab mulle energiat, mis on täna võimalik teha soovitud tuleviku saavutamiseks, kes saavad mind aidata?
- **KOOLITUSE KOKKUVÕTE:** tegime tagasivaate kogu koolitusele, igaüks sai jagada seda, mis talle kõige tähenduslikum oli ning panna kirja oma mõtted tagasisidelehele.

Joonis 3 Koolituse III faas

Meie töövarju pärlid:

- Leidsin endale „õe“.
- Saan edaspidi olla abiline.
- Kunsti saab luua ka kõige tavapärasematest asjadest.
- Ehtekunst on veel ägedam kui ma ette kujutasin.
- Säravad inspireerivad inimesed.
- Iga uus kontakt toob uusi võimalusi.

Miks soovitame olla töövari:

- Annab võimaluse näha soovitud ametit realselt.
- Sest tekivad uued, suuremad mõtted.
- Näitab, et haridus alati ei loe.
- Võib küsida kõike vallandamist kartmata.
- Aitab teha otsuseid tulevikuks.
- Avab silmaringi.
- Samm lähemale tööpakkumisele.
- Annab uusi ideid.

ÕPPIMIST TOETANUD TUGITEGEVUSED

Lisaks koolitusprogrammile toetas iga osaleja õppimist nn miniõpiprojektid – intervjuude läbiviimine ja töövari. Ühelt poolt oli mõlema miniõpiprojekti eesmärgiks toetada igaühe õppimist ja huvipakkuvast valdkonnast teadlikkuse kujunemist, teisalt oli tegemist ka osalejale väljakutse esitamisega. Esmakordse kontakti loomine, oma vajaduste-soovide selgitamine, intervjuu läbiviimine võib paljudele olla eneseületust nõudev „katsumus“.

Intervjuu kui sisukas vestlus

Intervjuu eesmärgiks oli mõista huvipakkuva valdkonna esindaja tegevuspõldu, rolle, ülesandeid. Selleks oli igal osalejal võimalus ise leida inimene, kellega intervjuu läbi viia. See võis olla inimene, kellelt midagi õppida, või kelle tegemised osalejat inspireerivad. Samuti võis tegu olla nn unistuste töö esindajaga. Osaleja ülesandeks jäi soovitud inimesega kontakti loomine ja küsimuste ettevalmistamine. Intervjuu läbiviimise järel koostas igaüks intervjuust kirjaliku kokkuvõtte..

Kätlin viis intervjuu läbi Tauri Tallermäe'ga, sest et „ta on minuga üsna sarnane inimene ja ka minu eesmärgiks oleks olla enda tööandja ja elada põnevat elu; suhelda rahvaga, pakkuda neile midagi vajaminevat ja samas ka ise pidevalt edasi areneda.“

Intervjuu tegemine oli minu jaoks suhteliselt uus kogemus. Selle aja jooksul tegin nii tuttavate peal soojendust, kui ka kogesin täielikku ignorantsust ja huvipuudust. Igal juhul tegin ma oma intervjuu inimesega, keda võib nimetada ka üheks mu eeskujuks. Ühesõnaga, mina sain enda jaoks kõik selgeks, et mida teha, kuidas olla ja kuhu minna. © . (Ander, Illimar Paul, Sensei OÜ juhataja).

Puutusin temaga kokku paar aastat tagasi TÜ-s õppeaines Art Management, mis jäi meelde kui hästi julgustav ja silmi avav noorele kunstnikule Eestis leiduvatest võimalustest loometegevuseks ja selle rahastamiseks. (Laura, Reet Pulk-Piatkowska, Tartu Kunstimuseumi näitusemaja juhataja).

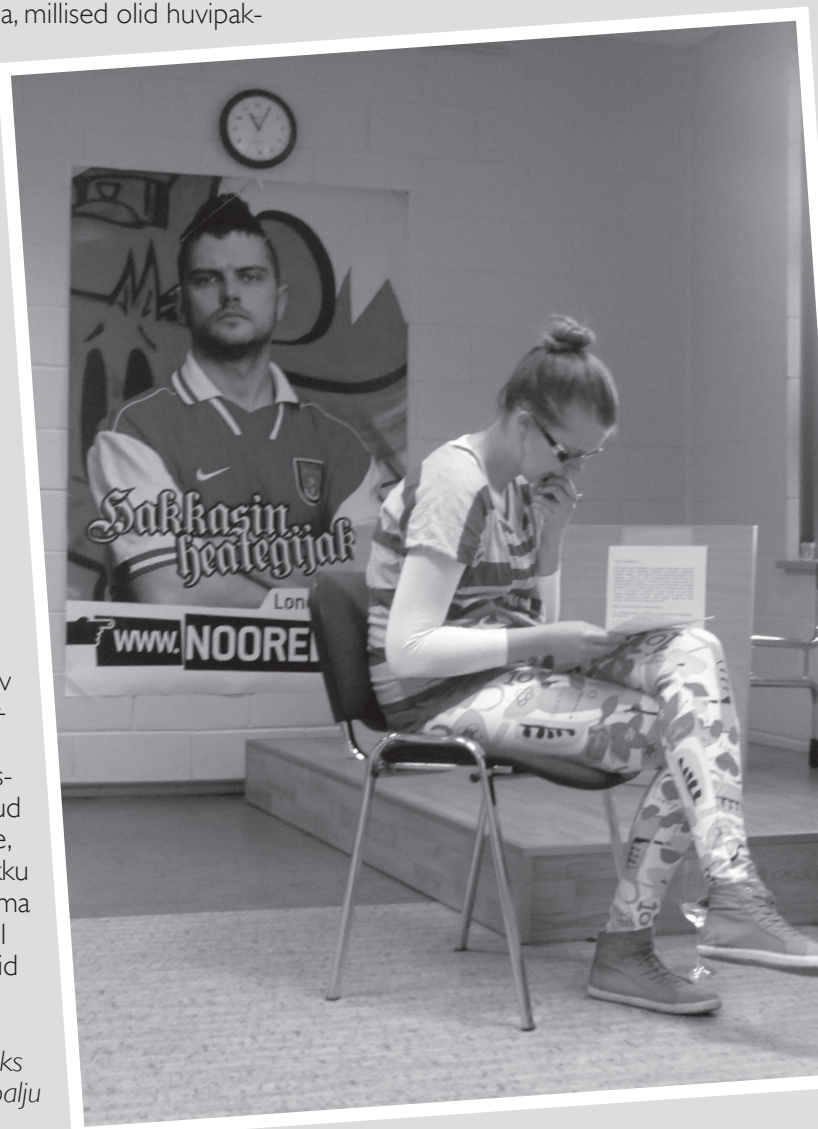
Kokkuvõtted on iga intervjuueerija nägu ning peegeldavad seda, millised olid huvipakkuvad küsimused ning kuidas igaüks intervjuu läbiviimisele on lähenenud. Oli ka neid, kes soovitud inimest ei leidnud või kes isiklikel põhjustel (tervis) intervjuu läbiviimiseni ei jõudnud. Samas võib öelda, et toetava tugitegevusena on tegemist hea ülesandega pannes proovile osalejate ettevõtlikkuse ja loovuse. Teisalt suunab ka eneseväljendusoskuste arendamisele, mis väljendub oskuses luua kontakti, ette valmistada intervjuu küsimused ning intervjuu läbiviimine. Oluline on analüüsi oskuste arendamine: üks on intervjuu läbiviimine, teine aga järelduste tegemine ning intervjuu käigus kuuldu mõtestamine.

Töövari

Päev töövarjana on üks viis õppida ning huvipakkuva valdkonna olemusest enam teada saada. Töövarju eesmärgiks laiemalt on mõista huvipakkuva valdkonna esindaja tegevuspõldu, rolle, ülesandeid, et seeläbi saada teadlikumaks valdkonna olemusest ning innustust oma tegemisteks.

II ja III mooduli vahepeal oli kõigil osalejatel võimalus üks päev veeta „varjutajana“ kellegi teise igapäevatööd vaadeldes. „Varjutatavate“ leidmisel pakkus tuge Euroopa Noored Eesti büroo: töövarju leidmiseks võeti aluseks osalejate kandideerimisvormides toodud unistustetöö kirjeldus ning I moodulil saadud osalejate tagasiside. Olles teada saanud, kellele töövari ollakse, tuli igal osalejal juba ise luua temaga kontakt ning leppida kokku täpne töövarju päev. Soovitati eelnevalt uurida töövarju ja tema organisatsiooni/ettevõtte tausta. Päevast paluti kõigil osalejatel kirjutada analüüs: mida töövarjana õppisin? Osalejate analüüsid olid omanäolised sisaldades värvikaid kirjeldusi kogu päevast:

Oli väga tegus ja informatiivne päev. Algul kartsin, et läheb igavaks teiste tegemisi arvutiekraanilt vahtida. Aga õnneks oli võimalus palju ringi liikuda. Näitasin ka oma tehtud töid ja sain soovitusi, mida

peaks muutma või teist moodi tegema. Päev andis terviklikult hindamatu kogemuse, mida ei saa võrrelda koolis õpituga. (Mats, Saurus CMS, Rene Lasseron).

Töövarjupäeval õppisin, et tuleb olla õigel ajal õiges kohas, teha õigeid valikuid õigel ajal ennast huvitavas valdkonnas. Nii tuleb ka isiklik rahulolu. Kui on töö, mida armastad, siis on kergem astuda vastu paljudele erinevatele probleemidele. Soovin, et mul oleks samuti ühel päeval töö, kus raskuste ületamine on meeldiv väljakutse ning silmadest ei kao sära ka peale paljusid magamata öid. (Helen, Eesti Maaülikooli Mahekeskus, Elen Peetsmann).

Põnev oli minu jaoks võõrast ettevõtet, selle töökorraldust, inimesi erinevates rollides nõ sõltumatu vaatlejana seestpoolt ühe päeva jooksul jälgida. (Jaanika. Estravel, Katrin Alujev).

...Nad küsisid ka, kuskohas mina peakokk olen. Kui teavitasin neile, et õpin kokandust ning tegutsenud olen pikka aega kokandusega ja olen üldse töövõime, siis oli neile suur imestus, kuna ma olevat jätnud neile mulje, et olen mõne suure restorani peakokk. (Karel, Eesti Vabariigi Presidendi endine peakokk Indrek Kivisalu).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et töövõime pakkus igale osalejale elamusterohke kogemuse, võimaluse tundma õppida huvipakkuvat valdkonda olemust ning saada teadlikumaks võimalikult tulevases tööst. Eriti positiivne on see, et mitmed osalejad said töövarju raames oma töid-tegemisi näidata ning saada tagasisidet. On ka neid, kes jätkavasid koostööd oma varjutatavaga. Nii käis Mari kaks korda nädalas ehtekunstnik Tanel Veenre juures abiks. Laurat on kutsutud augustikuus toimuvat Polymeri festivali organiseerima ja mõnda töötuba läbi viima.

Intervjuude ja töövarjude analüüsid on koondatud terviklikuks dokumendiks ning toetavad kogu koolitusprogrammi elluviimist. Kokkuvõtted on lisatud igale osalejale saadetud CD-le.

Video-CV koostamine (Kaspar Kaljas, Tiina Saar)

Video-CV koostamine on nii noortele töötajatele kui ka juba kogunud inimestele sageli esmakordne kogemus ennast tööjõuturul nähtavaks teha. Video-CV annab võimaluse tulevasele tööandjale silmis esile tuua see, kes töötaja inimesena on. Video-CV koostamise aluseks on väga hea eelnev ettevalmistus ning vajadusel mitmekordne harjutamine kaamera ees. Eelnevalt võib kirjutada käsikirja või stenaariumi. Soovitud sõnumi koostamise aluseks on hoolikas eneseanalüüs, mis aitab välja tuua seda, kes ma inimesena olen ja kuhu soovin liikuda. Erinevate testide täitmine aitab endas enam selgusele jõuda. Edastatav sõnum peab vaatajas, sh tööandjas, looma emotsiooni ning tekitama inimese vastu huvi.

Mida meeles pidada:

- Esimese 7 sekundi jooksul saab vaataja selgeks, kas tal on huvi konkreetset videot vaadata. 15-20 sekundi jooksul kujuneb meil inimeste suhtes mingi arvamus, sh ka eelarvamus. Ülejäänud aeg kulub sellele, et saada esmamuljele kinnitus või lükata see ümber.

Enne kui alustada video-cv koostamist, on oluline mõelda järgmistele aspektidele:

1. Kaamera valik: tehnilised nõudmised video koostamiseks pole eriti kõrged. Võimalus on kasutada kodukaamerat, aga ka uudsemaid mobiiltelefoni lahendusi.
2. Keskkond: millises keskkonnas soovin oma sõnumi salvestada (helid, taust, õues, sees jne).
3. Valgus: vajadusel panna põlema lamp või valida päiksepaistelisem päev. Püüa vältida tugevaid kontraste – kui see ei ole taotluslik.
4. Heli: on oluline, et kõik räägitud realselt salvestub, vajadusel on soovitatav kasutada lisamikrofoni. Räägitud tekst peab eristuma taustamürast. Algaja võiks esmalt kasutada siseruumi. Monteerimise käigus saab vajadusel taustaheli lisada.
5. Montaaž: vajadusel saab video-cv taustaks lisada erinevaid pilte, graafikat ning oma loovusel video-cv-d rikastada.

Oluline on ka mõelda sellele, millest räägitakse:

1. Kes ma olen. Mida ma teha oskan, mida juba olen teinud ja mida veel soovin teha.
2. Minu huvid ja hobid.
3. Erinevad visioonid (sh oma töökeskkonnast, töökohast ja töökaaslastest).
4. Kus ma täna olen ja kuhu tahan elus liikuda.

Video-CV peaks eristuma tavalisest paber kandjal CV-st ning tooma välja inimese kui isiksuse. Video-CV räägib inimese kohta ka seda, kes ta on: kui koostamisel on kasutatud professionaalide abi võib eeldada, et ka tööülesannete täitmisel võib ta vajadusel toetuda oma ala asjatundjatele. Oluline on mõelda, kas video-cv koostatakse konkreetsele töökohale kandideerimiseks või on oma olemuselt universaalne. Esimese puhul on oluline eelnevalt uurida tööandja tausta ning tuua selgelt välja, miks just antud tööandja juures soovitakse töötada. Universaalne video-cv annab võimaluse end meelde jäävaks teha ning välja tuua oma eristuvus. Video CV koostamisel on soovitatav mõelda ennast ka vaataja rolli: vaatajana soovime kogeda mitmekülgselt pilti. Seega võib kaameratöös kasutada nii väikseid kui ka suuri plaane ning esile tuua inimese kehakeel, sh miimika.

Kõige olulisem on, et inimese silm särab ja tema ettekandest peegeldub eelkõige positiivne suhtumine ning soov ja tahe midagi teha.

KOOLITUSE LÄBIVIIJAD

Koolitusprogrammi Tulen Turule läbiviimisesse on panustanud järgmised koolitajad ja oma ala asjatundjad.

Millised tuuled
puhuvad
minu elus?

ÜLLY ENN alustas noortevaldkonnas koolitamist vabatahtliku omaealiste koolitajana Eesti Punases Ristis 1995. aastal ning on alates 1997. aastast olnud seotud Euroopa Noored Eesti bürooga, panustades praktilise noorsootöö ja noortepoliitika arengutesse nii Eestis kui Euroopa tasandil. Põnevaid arenguvõimalusi on pakkunud pikema-ajalised noortevaldkonna kogemused Jaapanist, Venemaalt ja Belgiast, tegutsemine noorsoo- ja sotsiaaltöö erialade õppejõuna ning erialaste publikatsioonide autorina (<http://www.salto-youth.net/find-a-trainer/1.html>).

PIRET JEEDAS on vabakutseline koolitaja ning Euroopa Noored programmi raames viinud läbi erinevaid koolitusi aastast 2001. Kõige enam köidavad meeli järgmised teemad: koostöö, kultuuridevaheline õppimine, vabatahtlikkus, enesejuhtimine. Naudib õppimist ja enesetäiendamist toetava avatud ja loova keskkonna loomist. Edendab kaasavat juhtimiskultuuri Eestis (www.kaasamine.ee).

TERJE HENK, <http://euroopa.noored.ee>, töötab Euroopa Noored Eesti büroos projektijuhina ning on Euroopa Noored Telepurgi juht. On olnud üks koolitusprogrammi Tulen Turule eestvedajatest.

MARJU KÄÄRST, <http://www.rainstudio.ee>, on suurte praktiliste kogemustega lektor ja konsultant. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli psühholoogia erialal ja olnud TPÜ magistratuuris praktilises psühholoogias. Ta on omandanud suhtlemistreeneri kvalifikatsiooni ja läbinud ettevõtlus- ja organisatsiooni arengustrateegia alased täienduskoolitused. Muuhulgas viib läbi koolitust: tööintervjuu – kuidas oma valikus mitte eksida.

PILLE-RIIN KÄGO, www.jmk.ee, on Johannes Mikhelsoni Keskuses töötanud alates sügisest 2009.

Ta on hariduselt jurist-kriminalist ja hetkel omandab magistrikraadi sotsiaalpedagoogikas lastekaitse erialal. Tunneb, et peale pikka õppimise perioodi on aeg panustada oma teadmisi ning oskusi töös, mida tehes saab rõõmu tunda ka pisikestest asjadest.

KASPAR KALJAS, www.kuukulguree.ee, on noor ja andekas Kopli Kinokompanii produtsent, kelle tööde nimekirja kuuluvad sellised linatööd nagu „Klass“, „Vana daami portree“, „Taarka“.

KÜLLIKE AREND, www.tootukassa.ee, töötab Eesti Töötukassas karjäärinõustajana.

TIINA SAAR, <http://www.aaretesaar.ee>, on karjäärinõustaja ning ajakirja Tööjõuturg toimetaja.

On tööõnne ja enesearengu teemadega tegelenud erinevate nurkade alt selle sajandi algusest. On mitmete raamatute autor, „Tee unistuste töökohani“, „Karjääri keerdtrepp“, „Kuidas võita maailma parim töökoht“.

MARIT KANNELMÄE-GEERTS, töötab Euroopa Noored Eesti büroos noortepoliitika koordinaatorina ning on vastutav ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ õppematerjalide arendamise eest.

MEELI VAIKJÄRV, www.eas.ee, töötab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse alustavate ettevõtjate divisiooni kliendihaldurina.

KRISTEL KADAK-RAHMAN, www.eestipank.ee, on Eesti Panga personaliosakonna arendusjuht. Olnud tudengiorganisatsiooni AIESEC president ning juhtinud Eesti Noorteühenduste Liitu.

TAGASISIDE KOOLITUSELE

Pikaajaline, mitmekesine ning tõine koolitusprogramm on igale osalejale jätnud oma jälje. Viimasel koolituspäeval oli kõigil osalejatel võimalus anda Tulen Turule koolitusele tagasiside. Tagasisidelehe täitsid viimase faasi osalejad (13 osalejat).

Tagasisidelehel paluti hinnata koolituse tulemuslikkust kolmes valdkonnas: koolituse kasutegur, koolituse ülesehitus ja praktiline korraldus. Samuti paluti anda kokkuvõtlik hinnang koolitusele 10 palli skaalal ning jagada vabas vormis:

- Mis meeldis kõige enam, mida peab koolitusel kõige väärtuslikumaks?
- Mis ei meeldinud? Sinu ettepanekud, kuidas saaks koolitust teha paremaks.
- Üks konkreetne samm/idee, mis on koolitusega või selle osalemisega seotud ja mille soovid peale koolitust ellu viia.

Koolituse kasutegur

Kõik osalejad leidsid, et koolitus oli huvitav ning avardas nende silmaringi 100%-liselt.

- Väga palju kasulikke kontakte, uut informatsiooni, eneseleidmist, maailma võimalusi.
- Jah, sest tegin elus esimest korda video-cv-d, kohtusin uute inimestega, info võimaliku vabatahtlikuks mineku kohta.
- Realistlikum pilt.
- Palju huvitavaid inimesi käis rääkimas huvitavatest asjadest.

11 osalejat ei nõustu üldse väitega, et oleksid koolitusel osalemise asemel teinud midagi kasulikumat. Kaks osalejat pigem ei ole antud väitega nõus.

- Mul on ülimalt hea meel, et ma sain sellest võrratust kogemusest osa.
- Ei oleks, sest siis ma ei teaks, kui paljust ma oleksin ilma jäänud.
- Koolitajad olid vaeva näinud; tundsin end väärtuslikuna ja et minu tuleviku vastu tõesti tuntakse huvi.
- Oleks kodus porisenud ja aknast välja vahtinud.
- Tekib küsimus, mida paremat mul oleks olnud teha. Iga kogemus on kogemus.

9 koolitusel osalejat leidsid, et koolitus vastas täielikult nende kui osalejate vajadustele ning ootustele. 3 osalejat on pigem väitega nõus. Üks osaleja märkis, et ei nõustu väitega ning põhjendades, et ületas ootusi, oli palju parem, kui lootsin.

- Kuigi palju oli sellist head, mida ei oleks osanud oodata.
- Veel veidi teravust, kuidas iganes see ka ei väljenduks.
- Jah, uus, informatiivne, õpetlik, tore.
- Sain oma ootustele vastava info kätte.
- Isegi ületas ootusi.
- Ettekujutuses oli algselt pigem praegusele tööturule saatmisega seotud ehk siis mõtlesin veidi kitsamalt.

12 osalejat nõustusid täiesti väitega, et nad said inspiratsiooni edasiseks, üks osaleja oli pigem nõus.

- Eriti valdkondade kohta, milles tahaksin ettevõtja olla.
- Jah, julgen ka mujale kandideerida, proovin uusi väljakutseid meelsamini.
- Osaleksid meeeldi ka tulevikus mõne EN programmis (vabatahtlik tegevus, omaalgatus).
- Tean ja oskan edaspidi teatud situatsioonides käituda, rääkida.
- Olen avatum ja julgem. Julgen kindlasti ja tahan osaleda veel paljudes erinevates projektides.

Osalejad hindavad koolituse kasutegurit ning väärtust kõrgelt. Koolitus on avardanud inimeste silmaringi ning andnud inspiratsiooni edasiseks tegevuseks. Koolitus on vastanud osalejate ootustele ning mitmete osalejate arvates on koolitus olnud palju enam, kui nad esmalt ootasid.

Koolituse ülesehitus

Koolituse ajakava/programm, oli hea ja sobiv 10-le osalejale, 3 osalejat olid väitega pigem nõus.

- Hea organiseerimine on edu võti.
- Mõni päev oli liiga tiheda graafikuga, ei jõudnud informatsiooni ammutada.
- Oli algusest peale paigas.
- Kahju oli sellest, et I ja II faas olid 2-päevalised, alles kui kohanema jõudsid hakata ja sisse elama, oli vaja juba ära minna.
- Jätkus nii piitsa kui ka präänikut.
- Oli vaheldusrikas, äratav, sisutihe programm.

Kõik osalejad leidsid, et koolitajad viisid koolitust hästi läbi.

- Isegi väga hästi.
- Põnev, vaheldusrikas, haarav, tore õhkkond.
- Pole nii häid, siiraid ja hoolivaid inimesi kaua kohanud.
- Positiivne.

6 osalejat nõustusid täielikult väitega, et nad ise osalesid ja panustasid 100 % koolitusele, 5 osalejat on väitega pigem nõus.

- Eks alati saab paremini ning tagantjärele oleks saanud mõnd asja paremini teha.
- Mõnikord sai natuke viilitud.
- Jah, sest ühe koha peal elamine annab kergemini ja kiiremini kokkukuuluvustunne, grupitunde.
- Vahel kadusin tahaplaanile ka.
- Vahel hoian tagasi end, vahel osalen rõõmuga.
- Väga aktiivne polnud, läheb siiski veits aega ennem, kui suudan või tahan end täielikult avada.

Koolituse ajakava ja programm oli sobiv, kuigi tagasisidena on toodud, et mõnikord oli päevakava tihe ning kahe-päevane koolitus oli liialt lühike. Koolitajad löid haarava, avatud ja vaheldusrikka õpikeskkonna. Osalejad on tunnistanud, et mõnikord oli raske koolitusel 100 % kohal olla ning enese avamine võtab aega.

Praktiline korraldus

10 osalejat ei nõustunud väitega, et eelinfo koolituse kohta ei olnud piisav.

- Kõik oli kenasti kättesaadav.
- Oli küll piisav.
- Kõik oli 100% paigas ja hea.

11 osalejat olid täielikult nõus väitega, et koolitus oli hästi korraldatud. 1 osaleja pigem nõus ja üks osalejad pigem ei ole nõus.

- Hotelli teenindus jättis soovida.
- Hea, et peale kahe superhea koolitaja ka mitmed erinevad oma ala tegijad oma teadmisi jagama.
- Võiks veel paar päeva edasi kesta.

Koolituse üldise korraldusega jäid osalejad samuti rahul: eelinfo koolituse kohta oli kättesaadav. Hinnati, et lisaks koolitajatele andsid programmi elluviimisesse oma panuse erineva valdkonna asjatundjad.

Mis meeldis kõige enam, mida peab koolitusel kõige väärtuslikumaks?

Üsna palju on osalejad välja toonud teiste osalejate tähtsust ja rolli. Hinnatakse, et koolitusgrupp on mitmekülgne ning hästi valitud. Samuti on märgatud, kui palju on võimalik õppida teistelt grupikaaslastelt.

- Uued sõbrad ja tuttavad, kellega edaspidi aega veeta ja mõtteid vahetada. Saada neilt kasulikku infot ja mõtteid. Ja uued – teadmised on samuti olulised väärtused.
- Kõik koolitusel osalejad. Kõikide heade ja vigadega. Neilt on palju õpitut ja palju veel õppida.
- Teisel koolitusel osalejad.
- Grupi komplekteerumine oli ideaalne.

Samuti on väärtustatud võimalust iseennast paremini tundma õppida, mille läbi on oluliselt tõusnud osalejate enesekindlus.

- Ja hea on vahel endast jutustada ning mõtteid paisu tagant välja paisata, neid jagada, et seeläbi ennast paremini tundma õppida ja et üleüldine vaimse seisundi osa kogu elukvaliteedist oleks maksimaalse peal.
- Oma minaga kontakti leidmine/otsimine.
- Analüüsimine, ette ja tagasi vaatamine.
- Olen enesekindlam ja julgem. Tean rohkem, kes ma olen.
- Soovisin koolituselt enesekindlust ja sain selle.

Koolituse ülesehituse ja sisu poole pealt on osalejad välja toonud järgmist:

- Video-cv, loovad ja mitmekülgsed ülesanded
- Töövari, teadmised, intervjuu, rühmategevused.
- Töövarjuks olemine oli hindamatu.
- Analüüsid ja töötoad olid ägedad.
- EAS'i ja seaduste „tädid“.
- Mitteformaalsed meetodid.

Samuti on hinnatud aktiivset suhtlemist ning koolituse käigus kujunenud ühtsustunnet. Üks osaleja jagas, et tänu koolitusele on parem nägemus tööle kandideerimisega seonduvast, minu kui kandidaadi kvaliteet paranes.

Mis ei meeldinud? Sinu ettepanekud, kuidas saaks koolitust teha paremaks?

Osalejatel oli väga raske tuua välja aspekte, mis ei meeldinud või mis võiks olla paremini. Mõned soovitusid tehti seoses koolituse ülesehituse ja kestvusega ning pöörati tähelepanu ka ettevõtlasteema põhjalikuma käsitlemise vajalikkusele.

- Kahe päeva asemel vähemalt kolm päeva.
- Viimase faasi küllalisesinejate etteasted jäid lühikeseks. Meil kellelgi veel oma ettevõtet ei ole, kuid tahaks nõu, kuidas alustada.
- Toimumiskoht võik olla parem.
- Mõnel päeval oli liiga palju loengu osa.
- Kui jätkata sama formaati, siis koolituse viimane faas võiks olla kahe asemel kolm päeva.

Millise konkreetse koolitusega ja selle osalemisega seotud sammu või idee soovid peale koolitust ellu viia?

- Soovin enesekindlaid samme astuda ja üldse olla enesekindlam oma tegemistes, tööle kandideerimisel, arvamuse avaldamisel. Tahaks julgelt unistada ja töötada selles suunas.
- Selge, korrektse ja atraktiivse kodulehe tegemine.
- Pärast kooli lõppu teen esimese ajaliku katse oma erialaga seonduv töö leida, kasutades kõike õpitut.
- Uus ja parem video-cv teha omal käel.
- Korra CV paremaks, küsin alati ja kogu aeg hästi palju küsimusi.
- Hakkan joonistama.
- Tahan osaleda mõnes Euroopa Noored programmis
- Ettevõtte.
- Tööle tahan, aga usun, et võin mõne projekti peale kooli lõppu käsile võtta.
- Siseneda tööturule.
- Koolitus koostöös Euroopa Noortega.
- Oma CV-de, suhtlusvõrgustike, kontaktide kapitaalremont, väärtuste hindamine, ajajuhtimise õpe.
- Tahaks katsetada miski noorteprojektiga ka.
- Mõte oleks teha ka enda kodukohas töötajate tugi-gruppi.

7 osalejat hindas kokkuvõttes koolitust kümnepalliskaalal 10. 5 osalejat andsid hinnanguks 9, ning üks osaleja 9,5.

Osalejad on enda jaoks mõtestanud koolituse järgsed konkreetsed sammud. On märgata, et töötajana on valmisolek korraldada oma CV või koostada uus video-CV. Samuti soovitakse osaleda mõnes Euroopa Noored programmis. Samuti ise midagi algatada, oma ettevõtte või projekti näol.

PÄDEVUSTE ARENG KOOLITUSE KÄIGUS

Koolituse viimasel päeval analüüsisid osalejad koolituse kui terviku raames oma õppimist võtmepädevuste raamistikus. Oluline oli mõista, mida üks või teine pädevus endast kujutab, ning kuidas arengut konkreetse pädevuse raames hinnata. Kõik osalejad said võtmepädevuste analüüsi tulemusena endale Noortepassi. Noortepass on programmi Euroopa Noored raames viis kirjeldada ja näidata projektides ja koolitusel osalemise kaudu õpitut nii osalejatele endile kui ka väljapool seisvatele inimestele. „Pädevuse” all mõeldakse teadmiste, oskuste ja suhtumiste kombinatsiooni, mis kokkuvõttes toetavad inimese eneseteostust, sotsiaalset ühtekuuluvust, tema kodanikuaktiivsust ja tööalast konkurentsivõimet. Järgnevalt anname ülevaate, milliste pädevuste arengut on osalejad kõige rohkem analüüsitulemusena teadvustanud. Soovi noortepassi saamiseks esitasid 11 noort, nendest kaks osalejat kirjutasid kokkuvõtte ka inglise keeles.

- **Suhtlus emakeeles** on võime väljendada mõtteid, tundeid ja fakte, suuliselt ja kirjalikult ning suhelda sobival viisil

Peaaegu kõik osalejad on välja toonud, et tänu programmis osalemisele on paranenud nende väljendusviis emakeeles. Suhtluse paranemist emakeeles on toetanud läbiviidud intervjuu, video CV-koostamine, kokkuvõtete tegemine, motivatsioonikirja koostamine, koolitusele kandideerimisvormi täitmine, osalemine grupitöodes, eneseanalüüsiharjutused.

Tänu intervjuule oma eriala spetsialistiga ja töövarju päevale olen aru saanud ja hakanud arendama endas professionaalset keelekasutust. See tähendab siis õigete sõnade ja väljendite kasutamist õiges kontekstis (Ander).

Video-cv koostamine andis võimaluse harjutada enese tutvustamist väga lühidalt, mistõttu tunnen nüüd, et oskan enam väljendada end konkreetsemalt, lühidalt, eesmärki unustamata (Einike).

Ma olen arendanud endas julgust otsida vajadusel kontakti võõraste inimestega ning tunnen end nendega suheldes mugavamalt ja julgemalt. Julgen väljendada isiklike mõtteid, avaldada arvamust ja pakkuda oma-poolseid soovitusi. (Lilika)

- **Suhtlus võõrkeeltes** on oskus end võõrkeeles väljendada ja sellest aru saada, kultuuriliste erinevuste ja mitmekesisuse mõistmine ja aktsepteerimine, uudishimu keelte ja kultuuridevahelise suhtluse vastu.

Viis noort on välja toonud, et mõistavad kui oluline on vajadus õppida juurde veel mõni võõrkeel. Suhtlus võõrkeeles on paranenud tänu töövarju käigus või intervjuu läbi kogetule ning erinevaid võõrkeelseid teemakohaseid veebiviiteid uurides.

Ma olen teada saanud ja külastanud mitmeid võõrkeelseid Interneti aadresse, kus pakutakse võimalust vabatahtlikuks mineku kohta. Töövarjupäeval oli võimalus tõlkida eesti keelde ja tutvuda mitmete inglise keelsete erialaartiklitega ning osaleda inglise keelses loengus (Helen).

Sain aru tänu töövarjupäevale, et oma alal ametialase pädevuse saavutamiseks on mul vaja ära õppida veel üks EL-s kasutatav keel (Ander).

Olen aru saanud, et mida rohkem valdan võõrkeeli, seda enam harin oma silmaringi kultuuriliste erinevuste ja mitmekesisuse suhtes (Liisa).

Oma ala asjatundjaga intervjuud tehes õppisin juurde mõned erialased uued sõnad inglise keeles (Mats).

- **Matemaatikapädevus ning teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest** on oskus kasutada loogilist mõtlemist igapäeva-elu probleemide lahendamisel ning teha faktidel põhinevaid järeldusi.

Kolm noort on hinnanud muutust nimetatud pädevuse raames, mida on toetanud erinevad koolituse käigus läbiviidud meeskondlikud mängud ja grupitöodes osalemine. Koolituse pikaajaline ülesehitus on toetanud ajaplaneerimise oskuse arengut.

Koolitusel tegime läbi erinevaid meeskondlikke mängu, mis tõstsid just planeerimise ja läbirääkimisoskust nt. Sillaehituse mäng, kus kaks gruppi peavad lõpus saama kokku ühe silla. Oskust ka mõelda ette vältimaks sekeldusi (Kätlin).

Grupitöös ja oma oskusi teadvustades avastasin, et kuigi olen „kunstiinimene”, puutun oma töös siiski palju kokku praktiliste probleemidega nagu näituse ülespanemise käigus millegi ehitamine, maalialusraamide valmistamine jne, olen omandanud oskusi, mis nõuavad teatavat matemaatikapädevust ja tehnilist mõtlemist (Laura).

Mulle on nüüd selgem ajaplaneerimine ja oskan teha faktidel põhinevaid järeldusi. Ajaplaneerimise oskus on parem tänu koolituse mahukusele. (Liisa)

- **Infotehnoloogiline pädevus** väljendub oskuslikus ja kriitilises infotehnoloogia kasutamises ning kätkeb oskust kasutada arvuti ja interneti.

Seitse noort on esile toonud muutust infotehnoloogilises pädevuses. Mitu noort olid koolituse ajal õppinud andma digiallkirja. CV-koostamine ja selle edastamise võimalused interneti teel, ning teadlikkuse kasv erinevatest veebipõhistest programmidest on mõned näited arengutest infotehnoloogilises pädevuses.

*Koolitusele saamiseks video-cv valmistamine andis mulle praktilised kogemused filmimise, valgustamise ning monteerimise kohta. Koolituse käigus tutvustati erinevaid video-cv kasutamise võimalusi arvuti ja interneti teel, mida ka kasutan (Einike).
Ma tean nüüd, kuidas saan ennast selles valdkonnas arendada. Töölalasel AutoCAD programmi veel parem tundmine ning muus osas näiteks digiallkirja kasutamine. Lisaks erinevad IT võimalused, millega tõsta enda haritust (Roland).
Esimese korda kasutasin digitaalalkirja (Silver).
Ma tean nüüd paremini, kuidas IT-d enda huvides paremini ära kasutada. Täna puutusin töövarju päeval kokku moodsa erialase IT lahendusega, mis andis mulle uue kogemuse ja lisaimpulsi uute arengutega kurssi viimiseks (Ander).*

- **Õppimisoskus** on oskus korraldada oma õppimist, vastutada oma õppimise eest ja sellega seotud takistustest üle saada ning analüüsida ja hinnata oma õpitulemusi.

Kõik osalejad on välja toonud, et õppimisoskus on neil oluliselt paranenud. Mitmed osalejad on välja toonud, et nad on teadlikud mitteformaalsest õppimisest ning võtmepädevustest. Erinevad testid, eneseanalüüsid ja õpitulemuse hindamine võtmepädevuste raamistikus on toetanud eneseanalüüsioskuse arengut. Koolitusel osalemise käigus on jõutud arusaamiseni, et mugavustsoonist väljaastumine on üks võimalus õppida. Koolitajate vaatlemine on tõstnud teadmise, kuidas ise teistele soovitud edasi anda.

*Olen saanud kinnitust, et mitteformaalne õppimisviis on palju põnevam ning konkreetselt minu vajadustele keskendunud (Einike).
Ühtlasi olen nüüd teadlik 8.st võtmepädevusest ja oskan ennast mitmekülgset analüüsida (Helen).
Tänu koolitusele läbi viidud testidele ja eneseanalüüsile olen teadlikum mulle sobivast õpistiilist ja sellest, millises keskkonnas on õppimine kõige efektiivsem (Laura).
Ma tean nüüd, kuidas oma oskusi ja teadmisi kasutada. Pani mind mitmetel hetkedel väljuma oma mugavustsoonist. Ma tunnen end nüüd mugavamalt takistustega toime tulemisel (Liisa).
Olen teada saanud kui oluline on iga sammu analüüsimine, tänu millele suudan paremini lahti mõtestada õpitud oskusi ja saadud kogemusi. Olen endale teadvustanud, et oma mugavustsoonist välja astumine läbi*

*raskuste ületamise aitab avardada silmaringi ning annab mulle parema enesetunde (Lilika).
Tean, kuidas oma õpitulemusi palju paremini hinnata, analüüsida, kritiseerida. Kõige motiveerivam hetk koolituse jooksul oli töövarju kogemus, mis tõestas, et ma tõesti tahan oma soovitud erialal südamega töötada ja professionaaliks saada (Mari).
Olen nüüd teadlik Euroopa Võtmepädevuste raamistikust ning mul on oskus neid kasutada, analüüsides oma õpikogemust neile tuginevalt. Tänu koolitusele olen arendanud endas eneseanalüüsi oskust, oskan leida võimalusi takistustest ülesaamiseks ja näha neis positiivset (Roland).
Õppisin seda, et tean nüüd kuidas teisi tulemuslikumalt õpetada. Koolituse käigus jälgisin nii koolitajaid, kui ka koolitatavaid ning mõistsin, et on väga oluline see, kuidas õppida ja mida teha selleks, et enda õpitu ka teistele arusaadavalt edasi anda (Ander).*

- **Isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus** on oskus suhelda kohasel viisil sõprade, pere ja kolleegidega, käia läbi eri taustaga inimestega, lahendada konflikte konstruktiivsel viisil. Ulevaate omamine sellest, mis toimub külas, linnas, riigis, Euroopas ja maailmas; teadmised demokraatia, kodanikuühiskonna ja inimõiguste kontseptsioonide ning ideede kohta ning osalemine ühiskonnaelus.

Kaheksa noort on välja toonud muutused nimetatud pädevuse raames. Grupitöodes osaledes ja ülesandeid lahendades tehti koostööd eri tausta ja kogemustega grupikaaslastega, mis võimaldab olla erinevuste suhtes sallivam. Läbi ühistöö on kasvanud usaldus teiste inimeste suhtes ning valmisolek olla ühiskonnas aktiivne kodanik.

Antud koolitusel erinevaid grupitöid ja ülesandeid tehes õppisin erinevaid inimesi tundma, mida toetas asjaolu, et koolituse osalejate grupp kaasas eri vanuse ja taustaga inimesi (Einike).

Sain hea meeskonnatöö kogemuse mitmekülgsete ja teineteist täiendavate noorte seltskonnas, praktiseerisin grupis toimimist erinevates rollides. Olen tolerantsem, hindan erinevusi (Laura).

Olen inimene, kellel uute inimestega kohanemine võtab päris kaua aega, kuna mul on hirm, et minu usaldust kuritarvitatakse. Nüüd, peale koolitust, olen aru saanud, et ei ole vaja nii kangesti põdeda. Usalda esmalt iseennast. Usaldades ka teisi, märkad, et sind ümbritsevad täiesti erinevate taustadega inimesed (Mari).

Kursus aitas mul mõista, et ma olen võimeline suhtlema erineva tausta, huvide ja vajadustega inimestega ning leida suhtlemisel ühine teema (Silver).

Õppisin seda, et võin rakendada oma kogemusi ja teadmisi ka läbi EL-i noorsotöö projektide ja algatuste. Samuti ka läbi vabatahtliku töö ja seeläbi näidata üles rohkem kodanikuaktiivsust (Ander).

- **Algatusvõime ja ettevõtlikkus** on võime tegutseda oma ideede elluviimise nimel, loovus ja uuenduslikkus, julgus riskida, projektijuhtimisoskused.

Kümme noort on hinnanud muutust algatusvõime ja ettevõtlikkuse pädevuse raames. Töövarju projekt on kaasa toonud arusaamise, millist tööd noor soovib teha, kui ka võimalust edaspidigi soovitud erialaga seotud olla. Samuti kaasa aidanud konkreetse unistuse täitumisele. Kasvanud on eneseusk ning julgus riskida. Oluliseks väärtuseks on kontaktide loomine teiste inimestega.

Seoses koolituse osana toimunud töövarjupäevaga Kultuuritehas Polymeris, on avanenud võimalus osaleda Kultuuritehase Festivali korraldamises augustis 2010. Sain erialases kogukonnas uusi kontakte (Laura).

Tänu koolitusele taastus minu usk unistuste töö tegemise võimalikkusesse. Usun jälle sellesse, et kui teha midagi täie hinge ja südamega, siis näeb seda varsti terve maailm (Lilika).

Tänu töövarjule on mul hea võimalus aeg ajalt arendada teadmisi kullassepatöö vallas, mis on ka mingil määral eeliseks EKA-sse (Eesti Kunstiakadeemia) sisseastumisel. Mul on rohkem julgust riskida ja oma ideid teostada ning olen valmis vastu võtma uusi väljakutseid. Tänu koolitusele olen loonud palju erinevaid kasulikke kontakte, kellest/

millest tulevikus võib palju kasu olla (Mari).

Olen saanud palju uusi tutvavaid ja oskusi ning olen ka saanud enda unistuse - kohtuda presidendi peakokaga - teoks teha (Karel).

Kuna olen nüüd veendunud, et oma aktiivsuse ja uudishimulikkusega suudan koos meeskonnaga viia ellu head ideed. Julgen riskida, kuna tean, kust abi leida, kui peaksin leidma eest takistuse (Roland).

Osalemine koolitusel ja töövarju projektis andis mõista, et peaksin liikuma oma unistuste töö poole, mis toetab loovust ja innovaatilisust (Silver).

- **Kultuuriteadlikkus ja kultuuriline eneseväljendus:**

Seitse noort on analüüsinud oma arengut nimetatud pädevuse raames. Tänu erineva taustaga inimestele hinnatakse erinevaid loovtegevusi ning on avastatud endas seni varjule jäänud anded.

Tänu osalejate mitmekesisele taustale ja kogemustele mõistan nüüd paremini erinevaid loovtegevusi ja tunnen end paremini loomeinimeste maailmas (Ander)

Kuna olen nüüd veendunud, et oma aktiivsuse ja uudishimulikkusega suudan koos meeskonnaga viia ellu head ideed. Julgen riskida, kuna tean, kust abi leida, kui peaksin leidma eest takistuse (Liisa).

Oskan nüüd paremini teadvustada väärtusi, mis kaasnevad senise osalemisega Tartu Üliõpilasteatri töös (Roland). Mina avastasin oma tahaplaanile lükkunud kirjandusehuvi ning peale video-cv tegemise kogemust võiksin tundide viisi kaamera ees istuda (Mari).

Kuna koolitusel osales noori üle Eesti, siis sain teada ka seda, kuidas inimesed enda kodukoha kultuuri kannavad ja välja näitavad (Karel).

Kokkuvõttes võib öelda, et noorte õppimine erinevate pädevuste raames on olnud mitmekesine. Noored on enese analüüsimisega võtmepädevuste raamistikus hästi toime tulnud. Õppimist osatakse ka konkreetsete näidete najal avada. Koolitus tervikuna on toetanud iga inimese isikliku kasvu.

KOOLITUSE KOKKUVÕTTEKS JA TULEVIKUVAATEID

Olles eelnevates peatükkides käsitlenud koolituse sisu ja osalejate tagasisidet, võib kokkuvõtteks öelda, et osalenud noored kogusid teadmisi karjääri planeerimisest, arendasid eneseanalüüsi- ja esinemisoskust, harjutasid tööintervjuud ja tutvusid programmi Euroopa Noored ning ettevõtluse alustamise võimalustega. Kodutöödena said noored kogemuse endale huvipakkuva valdkonna spetsialistidega intervjuu tegemisest ja neile töövarjaks olemisest, tutvumaks lähemalt ameti ja asutuste spetsiifikaga ning loomaks erialavaldkonnas kontakte.

Koolituse käigus valmisid õppevideod, mis käsitlevad video-CV sisulist ja tehnilist poolt ning mis on mõeldud abimaterjalina kasutamiseks kõigile, kes video-CV koostamise vastu huvi tunnevad. Nende õppefilmide ja osalejate poolt koolituse raames loodud video-CVdega on võimalik tutvuda Euroopa Noored Telepurgis (<http://euroopa.noored.ee/telepurk>, otsi sõna video-CV).

Üks võimalus koolituse tulemuslikkust hinnata, on tugineda koolituse ettevalmistuse raames seatud õpiväljunditele. Nagu varasemalt kirjeldatud, olid nimetatud koolituse väljundid määratletud järgmiselt.

- noor on koolituste sarja läbinuna eneseteadlik, positiivse hoiakuga ja omandanud teatud pädevused, mida saab oma elus rakendada;
- osalejad on leidnud uusi eneseteostamisvõimalusi, sh Euroopa Noored programmi raames;
- video-CVdest koosnev unikaalne andmebaas on heaks hüppelauaks tööturule ning uudne keskkond nii töötajatele kui ka tööandjatele;
- on koostööprojekt, millesse panustavad nii riikliku tasandi organisatsioonid kui erasektor, leevendades tekkinud olukorda noorte tööturul;
- koolitusprogramm aitab väärtustada mitteformaalset õppimist.

Nii on ilmne, et antud juhul ei olnud koolituse väljundid määratletud (vaid) õppija pädevuste arengu seisukohast, vaid käsitlesid koolitust korraldanud Euroopa Noored büroo laiemaid ambitsioone. Eelnevas peatükis käsitletule tuginedes ilmnes koolituse väga tugev mõju noorte pädevuste arengule, noorte endi hinnangul. Selgelt on esile tulnud ka eneseteadlikkuse ja positiivse hoiaku kasv.

Käesoleva kokkuvõtte kirjutamise ajaks (mai 2010) on koolituses osalenud noortest 2 leidnud töö (üks büroo administraatorina ja teine ehitusvaldkonnas), üks noortest jätkab koostööd töövarjukogemust pakkunud spetsialistiga ehtekunsti valdkonnas, teised on väljendanud, et mõtisklevad programmi Euroopa Noored toel välismaal vabatahtlikuna tegutsemisest või muudest projektidest, plaanivad alustada edasisi õpinguid või oma ettevõtet... Just sedavõrd mitmekesiselt tulekski koolituse mõju ja tulemuslikkust hinnata, võttes arenguna arvesse mitte ainult otseselt töösuhte loomist, vaid ka noorte endi hinnangud sellele, kuivõrd nad tunnevad end nüüd kindlamalt ja teadlikumalt edasistes sammudes tööturul või milliseid uusi ideid ja tegutsemisvõimalusi koolituses osalemine nende jaoks toonud on jms.

Video-CV-d valmisid kõikidel koolitusel osalenud noortel (st 16 tk) ning selle õpikogemuse analüüsist tulenevalt on mitmed noored otsustanud oma video-CV avalikustada Euroopa Noored Telepurgi nimelises portaalil (samal ajal kui mõned ei soovinud seda esialgset katsetust avalikustada, kuna soovivad lähiajal koostada uue ja parema või seadsidki nad eesmärgiks läbida video-CV koostamise õpiprotsessina ning ei soovi seda otseselt kasutama hakata). Tänu koolitusega kaasnenud tugitegevustele on video-CV leidnud pisut laiemat kajastust, sh nii läbi kommunikatsiooni partnerorganisatsioonidega kui ka läbi meediakajastuste Terevisioonis, noorsootöö lehes AKEN jms (vt. Lisa 3). Samas on selge, et tegu on sedavõrd uudse ja vähelevinud lähenemisega, millealases teavitustöös on tööpõld veel lai.

Koostöö osas on hea meel tõdeda, et projekt kaasas suure hulga partnereid nii era- kui avalikust sektorist, kes kõik omal moel andsid väärt panuse koolituse eesmärkide saavutamisel. Seda nii koolituse laiema teavituse valdkonnas (näit. Töötukassa ja meediapartnerid), sisulistes teemakäsitlustes (koolitajad, kes erinevaid sessioone läbi viisid), video-CV koostamises (personalitsingu eksperdid ja tööandjate esindaja) jms. Laiema teadlikkuse huvides on kindlasti vajalik jätkata juba toimivaid koostöösuhteid ning laiendada koostöövõrgustikku. Kahtlemata on see aidanud kaasa ka mitteformaalse õppimise teadvustamisele ja väärtustamisele nii noorsootöö valdkonnas kui laiemalt, mitteformaalse õppimise selge teadvustamine peegeldub ka noorte õpikogemuse analüüsist (vt. eelmine peatükk).

Euroopa Noored Eesti büroo plaanib 2010. aasta sügisel koolituse osalejatega uuesti ühendust võtta, et uurida koolituse mõju ja tulemuste kohta ka siis, pisut pikema-ajalise tagasisaate perspektiiviga. Samuti on büroo ja mõnede noortevaldkonna koostööpartnerite toel edastatud infot täiendavate võimaluste kohta neile noortele, kes kandideerisid koolitusele, kuid paraku ei osutunud valituks (programm Euroopa Noored, AMICUS, Eures töövahenduspakumised, Eesti Noorsootöö Keskuse poolt Töötukassaga koostöös koordineeritav noortele töötutele noorteühendustes vabatahtliku töö võimalusi loov pilootprojekt jms). Tänapäevaks on mõned noored juba ka nimetatud programmide raames alustanud vabatahtlikku tegevust Eestis ja välismaal.

Tuginedes „Tulen turule!“ koolituse kogemusele ning eelnevalt kirjeldatule, on ilmne, et noortevaldkonnas peaks senisest enam tähelepanu pöörama noorte tööhõivevõimaluste toetamisele ja eriti noorte töötutele (noorte töötute) kaasamisele. „Tulen turule!“ koolitus oli kavandatud esmakordse sedavõrd mahuka ettevõtmisena, kuid koolituse lähenemist ja selle käigus väljatöötatud ja kasutatud meetodeid on kindlasti võimalik kasutada edaspidi, ka teiste

noortevaldkonna tegijate poolt ja teistsugustes kontekstides. Euroopa Noored Eesti büroo on meelsasti valmis oma kogemusi huvilistele ka lähemalt tutvustama ning abiks olema. Seda enam, et võimalusi noorte töötutele kaasamiseks on piiramatult, olgu selleks siis noori kaasavad projektid erinevate programmide raames; koolitused ja töötoad video-CV-de koostamise toetamiseks või laiemalt noorte töötutele vajadustele ja huvidele tuginevalt; noorte töötutele tegelevate spetsialistide pädevuste arendamisele suunatud seminarid, koolitused, konverentsid vm ettevõtmised...

Kui üle-riigilisel tasandil on 2010. aastal lisaks „Tulen turule!“ koolitusprogrammile algust tehtud noorteühendustes töötutele noortele vabatahtlikku tööd võimaldava projekti- ja ning elluviidud või plaanis on noorte tööhõive valdkonna spetsialistidele suunatud tugitegevusi, siis senisest enam loodaks noortele töötutele suunatud tegevuste hoo- ja kohaliku tasandi noorsootöös, näiteks avatud noortekeskuste ja noorteühenduste poolt, kuivõrd just siin võiks olla kasutamata potentsiaali uuenduslike ja loovate lähenemiste katsetamiseks noortele võimalikult lähedases keskkonnas. Samas on oluline, et noorsootöötajad oleksid enam kursis heade näidetega, mis toetavad noorte tööhõivevõimalusi ja noorte töötutele kaasatust, sh nii noorsootöös kui teistes valdkondades, näit. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse programmid, maakondlike arenduskeskuste noortele töötutele suunatud tegevused jms.

Noortevaldkonnas laiemalt tuleks aga enam tähelepanu pöörata noorsootöövõimaluste ja mitteformaalse õppe mõju selles võtmes, kuivõrd need toetavad noorte tööhõivevõimalusi ja võimalusi edukaks toimetulekuks tööturul. Juba ainuüksi „Tulen turule!“ koolituse osalejate õpikogemuste analüüsist põhjal (vt ptk Pädevuste areng koolituse käigus) tõuseb esile hulk väärt näiteid sellest, kuidas noored ise sel- lealaseid arenguid näevad. Kahtlemata saavad just projekte toetavad noorsootöötajad ja koolituse läbiviivad koolitajad olla toeks noortele, et need mitte ainult ei omandaks uusi pädevusi, vaid oskaksid oma pädevusi ka töötutele või õppima asumisel piisavalt hästi esitleda ja põhjendada.

Samavõrd oluline on toetada arenguid riiklikul tasandil selles suunas, et noortel töötutele ja noortel töötutele (ametliku tööhõive valdkonna statistika tähenduses) oleks tagatud sotsiaalsete garantiide kindlustatus ja jätkumine noorsootöövõimalustes osalemise perioodil ning erinevate partnerite koostöös suunatakse erilist tähelepanu sellele, et maksimaalselt kõrvaldada majanduslikud takistused, mis võiksid vähendada noorte töötutele võimalusi osaleda noorsootöövõimalustes (näiteks sõidukulude toetamine jms).

LISAD

LISA 1. TULEN TURULE koolitusprogrammi osalejad

ALDI PEETSO
 ANDER MÄNNAMÄE
 EINIKE MÖTTUS
 HELEN LIIVA
 JAANIKA OST
 JANNO KOOBAK
 KAREL KUUSKMANN
 KÄTLIN JÄGER
 LAURA PÖLD
 LIISA RAUDKEP
 LILIKA TORIM
 MARI SAAREPERA
 MATS HEINSALU
 ROLAND KIVITARE
 SILVER HANSEN
 VEIKO KIDRA

LISA 2. Koolitusprogrammi raames töövarjukogemust võimaldanud isikud ja ettevõtted

ROLAND KIVITARE	VIRKO ANNUS, EESTI RAADIOTEATER, ERATEATRIKOOL TEATRIPOYGON, EESTI IMPROVISATSIOONITEATER
LAURA PÖLD	JAANIKA KUKLANE, KULTUURITEHAS POLYMER
EINIKE MÖTTUS	MEERI KLOOREN, MAAMAJANDUSE INFOKESKUS
MARI SAAREPERA	TANEL VEENRE, EHTEKUNSTNIK
KÄTLIN JÄGER	MADIS JÜRGEN, EESTI EKSPRESS
ANDER MÄNNAMÄE	TARMO TREI, AS LOGISTIKA PLUSS
MATS HEINSALU	RENE LASSERON, SAURUSED OÜ
KAREL KUUSKMANN	INDREK KIVISALU, EESTI VABARIIGI PRESIDENDI ENDINE PEAKOKK
HELEN LIIVA	ELEN PEETSMANN, EESTI MAAÜLIKOOLI MAHEKESKUS
JAANIKA OST	KATRIN ALUJEV, ESTRAVEL
JANNO KOOBAK	ART ARVISTO, ERKI NOOLE KERGEJÕUSTIKUKOOL
LILIKA TORIM	KADI JAANISOO, ETV „PEALTNÄGIIJA“ (EESTI RAHVUSRINGHÄÄLING)
LIISA RAUDKEP	RENE BÜRKLAND, DAO KESKUS
SILVER HANSEN	KRISTIAN LEMBER, VELVET
ALDI PEETSOO	KAIRE METS, SA PÖLVAMAA ARENDUSKESKUS
VEIKO KIDRA	KAAREL OBERSCHNEIDER, KEHTNA MAJANDUS- JA TEHNOLOOGIAKOOL

LISA 3. Koolitusprogrammi meediaülevaade

Koostatud 01.06.2010

27.05.2010 Noorsootöö leht Aken: Noorte tööhõivevalmiduse toetamine – noorsootöö võimalus panustada Eesti inimarengusse ja jätkusuutlikkusse
 27.05.2010 Noorsootöö leht Aken: Noori õpetatakse hakkama saama töö otsimise ja töötamisega
 27.05.2010 Noorsootöö leht Aken: Euroopa Noored hoiustasid projektivideod ühte Telepurki
 20.04.2010 Noorsootöö leht Aken: Noored tulevad video-CVdega tööturule
 19.04.2010 BNS: Noored tulevad video-CVdega tööturule
 19.04.2010 Postimees: Noored tulevad video-CVdega tööturule
 13.04.2010 Noorsootöö leht Aken: Programm Euroopa Noored lükkab noored töötajad tööturule
 13.04.2010 Noorsootöö leht Aken: Video-CV - mis, miks, kellele ja kuidas?
 19.01.2010 Eesti Päevaleht: Ütle videoga tööpakkujale: Tere! Mina siin!
 17.12.2009 Koit: Noored töötud saavad endale videoCVd
 16.12.2009 ERR uudised: Koolitusprogramm õpetab video-CV tegemist
 16.12.2009 ETV Terevisioon: Koolitusprogramm õpetab video-CV tegemist
 16.12.2009 Raadio 4 Tipptund: Algas noorte koolitusprogramm Tulen turule
 15.12.2009 Kuku Raadio Ärataja: Intervjuu Terje Henkiga
 14.12.2009 Postimees Online: Noored töötud saavad endale video-CVd
 14.12.2009 BNS: Noored töötud saavad endale video-CVd
 14.12.2009 Noorsootöö leht Aken: Töötute noorte koolitusprogramm „Tulen turule!“

Noorsugu

Hariduse ja kultuuri peadirektooraat

Programm „Euroopa Noored”

Video-CVd Telepurgis; parem teadlikkus iseendast ja oskus seda teistega jagada; teadmised, oskused ja hoiakud; tööturg; hea seltskond; motivatsioon; tööandjad ja nende ootused; ettevõtlus; vabatahtlik tegevus; projektid programmi Euroopa Noored raames; töövarjukogemus; eneseületamine ... see kõik ja veel palju muud ühes loos noortele tööotsijatele suunatud koolitusprogrammist “Tulen turule”.

“Tulen turule!” koolitusprojektis osalejad:

“Minu unistuste töökoht oleks olla presidendi kokk.”

“Mul on ülimalt hea meel, et ma sain sellest võrratust kogemusest osa.”

“Jah, uus, informatiivne, õpetlik, tore.”

“Töövarjuks olemine oli hindamatu.”

“Tänu koolitusele taastus minu usk unistuste töö tegemise võimalikkusesse. Usun jälle sellesse, et kui teha midagi täie hinge ja südamega, siis näeb seda varsti terve maailm.”